

♦ Helena Jonášová. Ilustrácia: J. G. Mandel

Osobnosti odchádzajú

V roku 2018 nás opustili viaceré významné osobnosti. Na jeseň to bola Eva Davidová, významná česká romistka a fotografka, ktorá zachytila svojím objektívom život Rómov na Slovensku. Spomínali sme na ňu v čísle 2/2018. Koncom roka nás nečakane opustil jeden z najvýznamnejších sólistov divadla Romathan – Milan Godla. Bol pri jeho zrode a pôsobil v ňom vyše 25 rokov. Jeho život a prácu si pripomenieme v ďalšom čísle.

Na sklonku roka nás opustila aj Helena Jonášová, na ktorú spomíname v tomto čísle. Patrila k významným osobnostiam rómskeho života, pracovala na Okresnom úrade v Banskej Bystrici. Ako sama hovorila, prešla takmer všetkými oddeleniami, ktoré sa venovali sociálnym veciam. Vyštudovala Univerzitu Konštantína Filozofa v Nitre, kde získala titul PhDr. Už počas štúdia na Katedre rómskej kultúry dostala výnimku a mohla študentom aj prednášať, keďže mala dlhoročné skúse-

nosti s prácou v sociálnej oblasti. Pri 25. výročí katedry získala aj ocenenie za jej rozvoj.

V čísle sa venujeme v dvoch rozhovoroch sociálnym témam na lokálnej i národnej úrovni. Prinášame informáciu o dvoch oceneniach v oblasti kultúry a kultúrno-spoločenského života.

V poznámke sa vraciame aj k protirómskym pochodom. Takmer pred desiatimi rokmi bol prvý pochod v obci Šarišské Michaľany, v priebehu ďalších rokov nasledovali pochody v Kropáčoch a Krásnohorskom Podhradí.

Pokračujeme v zozname udalostí, ktoré sa v danom roku, v danom mesiaci udiali.

Informácie v správach majú hodnotu nielen v čase ich vydania, ale takmer vždy. Romano nevo ľil je stále jediným printovým médiom, ktorého úlohou je zaznamenávať život Rómov, hlavne na Slovensku, v danom roku. Ak si ktokoľvek prelistuje staršie ročníky, dostane zrejme najprehľadnejšie informácie o tom, čo sa v živote Rómov udiało. Za 28 rokov fungovania sa obsah novín stáva veľmi dôležitým archívnym informačným zdrojom v printovej podobe. Želám príjemné čítanie.

Roman Čonka,
šéfredaktor Romano nevo ľil

V Rokycanoch odstraňovali následky prietrže mračen

Rokycany, 1. september (TASR) – Následky prietrže mračen odstraňovali 31. 8. večer v okolí rómskych obydľí v obci Rokycany v okrese Prešov. Ako pre TASR povedal starosta Ján Kovalík, s prácami pokračujú aj v sobotu 1. 9. 2018.

„Následkom prudkého dažďa došlo k prívlovej vlne v rómskej osade a zaplavilo obydlia a celú lokalitu,“ uviedol Kovalík s tým, že obec sa snaží zabezpečiť potrebné mechanizmy.

SOŠ technická v Košiciach bude mať aj žiakov s mentálnym postihnutím

Košice, 4. september (TASR) – Stredná odborná škola (SOŠ) technická v Košiciach prijme ako prvá stredná škola na Slovensku žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia. Projekt, ktorý rozbieha škola v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja (KSK) môže pomôcť pri znižovaní počtu dlhodobo nezamestnaných ľudí, najmä z marginalizovaných rómskych komunít. Informovala o tom hovorkyňa predsedu KSK Anna Činčárová.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR schválilo SOŠ technickej experimentálne overovanie začlenenia detí s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia – variant A – do riadnych učebných odborov nižšieho stredného odborného vzdelávania. Ide o odbory ako výroba konfekcie, spracúvanie dreva či stavebná výroba.

„Ich vzdelávanie bude prebiehať vo forme dvojročného štúdia a na základe pripraveného a spracovaného školského vzdelávacieho programu, na konci ktorého dostanú vysvedčenie o záverečnej skúške. Sme presvedčení, že aj deti s hraničným či zníženým intelektom sú schopné prinášať veľmi dobré pracovné výsledky, keď získajú príležitosť a kvalitné vzdelanie,“ uviedol riaditeľ školy Ján Pituch.

Dodal, že osobitne sledované budú najmä materiálno-technické a priestorové podmienky pre štúdium, vhodnosť zaradenia týchto žiakov do bežných tried aj kvalifikačné predpoklady pedagógov pre prácu s týmito deťmi. Experimentálne overovanie prebieha od 1. septembra 2018 do 30. júna 2021.

Začleňovanie žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia do klasického vyučovacieho procesu je zdĺhavý a náročný proces. „Získajú však pracovné návyky, ktoré dokážu zvýšiť ich adaptabilitu na trhu práce. Stredná odborná škola technická má pozitívne skúsenosti s realizáciou výchovno-vzdelávacieho procesu v marginalizovaných rómskych komunitách, know-how aj energiu experimentálne overiť prijatie takýchto žiakov. Sme presvedčení, že toto je cesta, ktorou môžeme účinne bojovať s dlhodobou nezamestnanosťou, ktorá patrí k najväčším problémom nášho kraja,“ konštatoval predseda KSK Rastislav Trnka.

SOŠ technická na Kukučínovej 23 v Košiciach vo svojich elokovaných pracoviskách zabezpečuje možnosť vzdelávania žiakov z marginalizovaných rómskych komunít v dvojročných učebných odboroch pre vykonávanie pomocných prác v stavebníctve, v drevospracujúcom a textilnom priemysle.

V ZŠ v Rokycanoch tvoria polovicu učiteľského zboru účastníci programu Teach for Slovakia

Bratislava, 20. september (TASR) – V Základnej škole v Rokycanoch v okrese Prešov, ktorú v tomto školskom roku otvorili, je polovica učiteľského zboru zaradená do programu Teach for Slovakia (TFS). V ostatných častiach Slovenska pôsobia v školách jeden alebo dvaja účastníci programu. Podľa zakladateľa TFS Stanislava Boledoviča si od tohto kroku sľubujú, že inovácie, ktoré mladí ľudia prinášali do tried, budú môcť v súčasnosti aplikovať na celú školu.

„Teach for Slovakia má priniesť zmenu. Má ukázať, že sa dá pracovať s rómskymi deťmi, pokiaľ budeme na ne vplyvať v rámci celodenného výchovného systému. Ak im budeme dávať reálnu šancu a skúsenosť spoznať to, že aj oni sú tými, ktorí to môžu dotiahnuť ďaleko,“ skonštatoval štátny tajomník Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Peter Krajňák (Most-Híd), ktorý stál za myšlienkou znovuzriadenia školy v Rokycanoch. Podľa neho učiteľia z TFS sú práve tí, ktorí dávajú nádej týmto deťom.

Krajňák skonštatoval, že v škole na východe Slovenska chceli, aby rómske deti pocítili úspech a aby sa mali možnosť vzdelávať v osobitnom režime s inováciami. „TFS je medzinárodná značka a je zárukou toho, že s deťmi, s ktorými začíname pracovať už od nultého ročníka sa po skončení prvého stupňa bude dať ukázať, že sú rovnako dobre pripravené, ako deti majority,“ dodal štátny tajomník. Ako doplnil Roman Veverka, ktorý zastrešuje aktivity TFS v tejto škole, účastníci TFS, ktorí v škole pôsobia, „chcú ukázať, že keď sa investuje viac energie a podpory, dokážu sa aplikovať efektívnejšie zmeny“.

V Rokycanoch do školského roka 2018/2019 existovala len špeciálna škola, v ktorej bolo v roku 2015 niekoľko žiakov z rómskeho prostredia zaradených nesprávnym diagnostikovaním, zatiaľ čo deti z majoritnej populácie navštevovali školy v okolitých obciach. Po vypovedaní spoločného školského obvodu v susednej obci Bajerov pre žiakov 1. - 4. ročníka samospráva v Rokycanoch v spolupráci s rezortom školstva a v rámci programu Teach for Slovakia otvorila v prvom školskom roku šesť tried.

Á. Ravasz: Do projektu inklúzie v MŠ je zatiaľ zapojených viac ako 50 škôlok

Varhaňovce, 26. október (TASR) – Doposiaľ sa viac ako 50 obcí na Slovensku zapojilo do národného projektu Podpora predprimárneho vzdelávania detí z marginalizovaných rómskych komunít (NP PRIM). Jeho prvé výsledky prezentoval na piatkovej tlačovej konferencii v obci

Vláda chce podporiť pastoráciu Rómov, cirkvám dala ponuku

♦ Sestra Atanázia (Mária Holubová). Foto: Mária Žarnayová

Ploské, 3. október (TASR) – Vláda sa počas svojho výjazdového rokovania, na ktorom prijala Akčný plán rozvoja okresu Košice-okolie, venovala aj rómskej problematike. Premiér Peter Pellegrini (Smer-SD) sa po zasadnutí vyjadril, že vláda chce podporiť pastoráciu Rómov.

Ako uviedol, stretol sa s bratislavským arcibiskupom – metropolitom Stanislavom Zvolenským a s generálnym biskupom Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Milošom Klátikom. „Rovnako budeme veľmi radi hovoriť aj s predstaviteľmi ďalších cirkví. Dali sme cirkvám ponuku, že ak vláde predložia program nejakej intenzívnejšej pastoračnej činnosti v našich osadách – to znamená, že ak naše cirkvi ponúknu vláde možnosť zvýšiť počet kňazov a iných ľudí, ktorí by mohli s touto komunitou pracovať, vláda je ochotná na ich zvýšenú aktivitu v jednotlivých rómskych osadách prispieť,“ povedal predseda vlády.

Pellegrini verí, že by to mohlo pomôcť k zmene spôsobu ich života a opätovnému zaradeniu sa do spoločnosti. „Preto uvidíme, ako na túto ponuku zareagujú naše slovenské cirkvi. V prípade, že sa na vládu obrátia so zaujímavými projektmi, štát je pripravený navýšiť rozpočty našich cirkví – práve kvôli tomu, aby mohli navýšiť počet ľudí, ktorí sa budú venovať vyslovene našim rómskym komunitám,“ uviedol.

Podľa premiéra spolu s ministrom práce a podpredsedom vlády pre investície a informatizáciu chystajú ďalšie opatrenia, ktoré by mali motivovať Rómov hľadať si prácu, pretože, ako hovorí, mnohí pracovať chcú. „Zároveň budeme pripravovať opatrenia, ktoré budú motivovať firmy a zamestnávateľov, aby zamestnali Rómov a naučili ich pracovným návykom,“ uzavrel.

Varhaňovce v okrese Prešov splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity Ábel Ravasz (Most-Híd).

Cieľom projektu je vytváranie inkluzívneho prostredia v materských školách (MŠ) a zvýšenie návštevnosti detí MŠ z marginalizovaných komunít – predovšetkým Rómov. Tým sa má zabezpečiť zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov týchto komunít. „NP PRIM je spustený od augusta, ale ozajstné čerpanie sa začalo od septembra, resp. októbra. Vo viac ako 50 obciach už asistenti pracujú, do 30 obcí je pripravených na výkon v novembri. Ďalších 30 sa zapojí v decembri,“ povedal. Projekt je určený pre skupinu 150 obcí, ktoré boli v Atlase rómskych komunít zaradené do indexu podrozvinutosti. Podľa Ravasza bude väčšina z nich zapojená do projektu ešte v tomto roku.

Prostredníctvom projektu bolo zatiaľ vytvorených takmer sto nových pracovných miest. Ako povedal, asistenti zvyšujú úspešnosť detí v MŠ. „Potom máme zamestnancov odbornej činnosti ako školský logopéd, špeciálny pedagóg či školský psychológ. Budeme mať aj koordinátorov práce s rodinou. Ich prácou bude, aby sa deti do škôlky vôbec dostali, a teda presvedčili rodičov, že to má význam,“ dodal.

Vašečka, Heger, Krajčí a Lukáč vítajú vyjadrenie premiéra o podpore pastorácie Rómov

Bratislava, 5. október (TASR) – Poslanci Richard Vašečka (nezaradený), Eduard Heger, Marek Krajčí a Jozef Lukáč (OĽaNO) oceňujú vyjadrenie premiéra Petra Pellegriniho o tom, že vláda chce podporiť pastoráciu Rómov.

„Sme radi, že súčasná koalícia si konečne všimla dlhoročnú prácu cirkvi s rómskou komunitou,“ uvádza Vašečka. „Cirkev v službe Rómom na Slovensku vykonala už kus práce a skrýva v sebe ešte obrovský potenciál.“

Poslanec Heger s Vašečkom súhlasí a dodáva: „Na základe osobných skúseností poznáme viacero komunitných kresťanských organizácií, ktoré sa denno-denne venujú rómskej komunite. Často to robia bezplatne alebo vo veľmi náročných finančných podmienkach. Preto som rád, že vláda je pripravená pomôcť týmto ľuďom a podporiť ich prácu s ľuďmi, ktorí majú problém začleniť sa do spoločnosti.“

Poslanec Krajčí poukazuje na to, že na základe štúdie Slovenskej akadémie vied z decembra roku 2010, je pastorácia jeden z najefektívnejších nástrojov pri sociálnej inklúzii vylúčených rómskych komunít. Jej efektivita bola jednoznačne dokázaná aj u viacerých menších registrovaných cirkví ako aj neregistrovaných kresťanských organizácií či združení: „Dúfam, že vláde a samospráve neunikne tento fakt a pri pridelovaní finančnej podpory ju udelí všade tam, kde pozorujeme funkčnú kresťanskú komunitnú prácu, ktorá prináša dlhodobé výsledky.“

Lukáč dodáva: „Segregované rómske komunity sa nachádzajú najmä na východnom Slovensku. Ak chceme vyrovnávať regionálne rozdiely, práca s nimi musí byť so strany štátu intenzívnejšia ako doteraz.“

Do NP PRIM je zapojená aj MŠ vo Varhaňovciach, ktorú z celkového počtu 54 navštevuje 53 rómskych detí. Prostredníctvom projektu sú zamestnaní dvaja asistenti učiteľa a jeden špeciálny pedagóg ako odborný pracovník. Ravasz pripomenul, že táto prevažne rómska obec je zapojená do viacerých projektov určených pre rómske komunity a výzvy na väčšinu z nich sú stále otvorené.

Na tlačovú konferenciu reagoval aj bývalý splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity Peter Pollák (OĽaNO). Súčasného splnomocnenca Ravasza kritizoval, že prezentuje výsledky, ktoré má Slovensko už dávno. „Čo ozaj treba a očakávam práve od podpredsedu parlamentnej strany Most-Híd, sú systémové riešenia. Počas troch rokov neprišiel Slovensku žiadny zákon, ani systémové opatrenie. Znova len realizuje dávno zrealizované,“ povedal s tým, že je potrebná legislatíva, nie projekty s Rómami. „Vláda by sa mala pri inklúzii zároveň orientovať aj na ostatných, nielen na Rómov,“ dodal.

Cieľom národného projektu je dostupná predškolská príprava pre všetky deti

Emília Rigová je laureátkou Ceny Oskára Čepana, zaujala postojom k inakosti

Bratislava, 25. október (TASR) – Laureátkou tohtoročnej Ceny Oskára Čepana je výtvarníčka Emília Rigová. Cenu si prevzala na štvrtkovom vyhodnotení súťaže v Bratislave. Získala finančnú odmenu v hodnote tritisíc eur, dvojmesačný rezidenčný pobyt v Residency Unlimited v New Yorku a možnosť samostatnej výstavy po návrate.

O jej víťazstve v 23. ročníku súťaže slovenských vizuálnych umelcov do 40 rokov rozhodla medzinárodná komisia na čele s vedúcim kurátorom Múzea moderného umenia vo Viedni Rainerom Fuchsom. Ďalší členovia komisie sú Michal Novotný, Kiki Petratou a Lora Sariaslan.

„Rigovej prístup k tvorbe je jednoznačne genderový. Skúma priepustnosť hraníc ľudskej identity, kriticky nahliada na stereotypy spojené nielen s vnímaním svojho rómskeho pôvodu, ale aj s globálnym fungovaním narácií v kultúre a umení vôbec. Prostredníctvom umenia reflektuje a háji mechanizmy slobody identity, obzvlášť v čase globálnych neistôt a politík strachu. Používajúc svoje umenie ako nástroj osobných a sociálnych pozícií stavia na mnohonásobných identitách, ponúka politický a globálny diskurz o problematikách inakosti. V jej mnohovrstvejnej umeleckej pozícii sme rozpoznali potenciál,“ uvádza komisia v zdôvodnení.

Emília Rigová (1980) žije v rodnej Trnave a striedavo v Banskej Bystrici. V tvorbe vizuálne aj kurátorsky a publicisticky skúma problematiku dynamiky potlačania etnických či sexuálnych menšín v dejinách a v súčasnosti. Zaujímajú ju manipulácia väčšinového diskurzu a skresľovanie kolektívnej pamäti, venuje sa aj téme rómskeho holokaustu. Zo svojej špecifickej ženskej pozície vedome nastavuje zrkadlo spoločnosti formou digitálne manipulovaných obrazov, objektov, videí a performancií, ktoré sú neraz fyzicko-mentálnymi skúsenosťami aj za cenu bolestivého testovania vlastnej duševnej a telesnej výdrže.

Bratislava, 9. novembra (TASR) – Cieľom Národného projektu Škola otvorená všetkým je ukázať, že rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu by mal byť pre každého, týka sa to aj predškolskej prípravy. Projekt je zameraný aj na deti zo sociálne znevýhodneného prostredia či deti z marginalizovaných rómskych komunít, ktoré z rôznych dôvodov materskú školu nenavštevujú. Informuje o tom rezort školstva na svojom webe.

„Materská škola ponúka deťom širší záber pre rozvoj, čo sa týka zručností, vedomostí či kultúrno-hygienických návykov. To je veľké plus predovšetkým pre deti z málo podnetného prostredia rómskych komunít,“ povedala Alena Vrábľová, garantka projektu v materských školách. Ako doplnila, stále je však veľký počet detí, ktoré sa z rôznych dôvodov do materskej školy nedostanú. „Či už je to zlá ekonomická situácia rodiny, vzdialenosť školy od miesta bydliska či nedostatočné kapacity materských škôl,“ dodala s tým, že chýbajúca predškolská príprava po príchode do základnej školy tak ohrozuje šance dieťaťa na jej úspešné zvládnutie.

Riešenie, ktoré pre tieto deti mimo vzdelávacieho systému projekt ponúka, je neformálne vzdelávanie.

♦ Vyhlásenie víťaza 23. ročníka súťaže pre slovenských vizuálnych umelcov do 40 rokov – Cena Oskára Čepana 2018 v Bratislave 25. októbra 2018. Na snímke laureátka Ceny Oskára Čepana 2018 Emília Rigová. FOTO TASR – Dano Veselský

To prezentuje na výstave v priestoroch bývalého obchodného domu Dunaj v centre Bratislavy. Tam aj ďalší finalisti súťaže Cena Oskára Čepana Lucie Mičíková, Adam Novota a Boris Sirka tri týždne mali svoje súťažné projekty, ktoré hodnotila porota. Ich výstava trvala do 26. októbra.

Cena Oskára Čepana vznikla v roku 1996, účasť v nej nie je obmedzená konkrétnym výtvarným médiom. Projekt realizuje od roku 2001 Nadácia – Centrum súčasného umenia, od roku 2016 v spo-

lupráci s Residency Unlimited, Trust for Mutual Understanding a s finančnou podporou Fondu na podporu umenia. Od roku 2018 je spoluorganizátorom platforma pre podporu umenia Collective. Cena je súčasťou medzinárodnej siete ocenení YVAA – Young Visual Artists Awards organizovaných v krajinách strednej a východnej Európy. Oskár Čepan (1925 – 1992) bol literárnym vedcom, výtvarným teoretikom a kritikom, umelcom, archeológom a paleontológom.

Zastrešujú ho kvalifikované učiteľky materských škôl spolu s pedagogickými asistentmi. O progres detí sa starajú aj odborní zamestnanci, ktorí pre ne vypracujú vhodné stimulačné programy.

Jednou z aktivít projektu v tomto smere bola v letnom období napríklad tzv. letná škola, na ktorej sa zúčastnilo 56 detí. „Deti sa mali možnosť prispôbiť novému režimu a pravidlám, s ktorými sa pri nástupe do prvého ročníka stretnú,“ povedala sociálna pedagogička zo Základnej školy s materskou školou v Závadke nad Hronom Lucia Pavlove. Letná škola sa nezameriavala len na deti, ale aj na rodičov z rómskych komunít. „Mnohí z nich uznali, že pripravenosť ich detí na školu je nedostatočná a tiež zvažovali prihlásiť svoje dieťa do materskej školy,“ doplnila.

Neformálne vzdelávanie nemôže nahradiť pravidelnú návštevu materskej školy, ale ponúka deťom možnosť získať aspoň základné kompetencie potrebné na vstup do primárneho vzdelávania. Podľa projektu deti, ktoré prešli neformálnym vzdelávaním a zúčastnili sa na letnej škole, mali na začiatku tohto školského roka v porovnaní s nezaškolenými

vrstovníkmi výhodu. „Mali väčšiu slovnú zásobu, vedeli sa samé prezúť, obliecť, umyť, ísť na toaletu, nerobilo im problém ostať bez rodičov či nadviazať kontakt s inými deťmi alebo dospelými,“ vyzdvihla triedna učiteľka súčasných prvákov v Závadke nad Hronom Kveta Tomčíková. Zároveň potvrdila, že tieto deti mali väčšiu chuť sa učiť, riešiť úlohy a lepšie sa sústredili.

Národný projekt Škola otvorená všetkým implementuje metodicko-pedagogické centrum, trvať bude do novembra 2019. Na jeho realizáciu bolo z Európskeho sociálneho fondu vyčlenených takmer 30 miliónov eur.

AmCham Slovakia podporila vzdelávanie a starostlivosť o deti z rómskych osád

Bratislava, 29. november (TASR) – Vzdelávanie a ranú starostlivosť o deti z chudobných rómskych komunít podporia peniaze, ktoré Americká obchodná komora v SR (AmCham Slovakia) získala v rámci 24. ročníka charitatívnej zbierky Thanksgiving Charity Drive. Vyzbieranú sumu 8 790 eur odovzdali predstavitelia AmCham Slovakia neziskovej organizácii OZ Cesta von pre účely projektu Omama.

Cieľom spomínanej aktivity, ktorej pilotnú fázu realizuje nezisková organizácia od augusta 2018, je rozvíjať potenciál a zručnosti detí z chudobného prostredia už od raného veku, a tým ich lepšie pripraviť do školy i samostatného života. Omamy sú ženy z rómskych komunít, ktoré sú vyškolené, aby rozvíjali, vzdelávali a stimulovali malé deti vo vylúčených osadách najchudobnejších častí Slovenska. V Muránskej Dlhej Lúke, Kecerovciach a Zborove poskytujú štyri omamy služby ranej starostlivosti o deti zo 60 rodín. „Vďaka finančným prostriedkom projekt rozšírime o ďalšie komunity a vyškolíme i zamestnávame ďalšie omamy, ktoré tak budú mať vplyv na viac ako 100 detí z rómskych osád,“ uviedol výkonný riaditeľ organizácie Cesta von Pavel Hrica.

Finančné prostriedky pre vybranú neziskovú organizáciu získala Americká obchodná komora v SR prostredníctvom štedrej podpory svojich členských firiem. „Táto charitatívna zbierka je príležitosťou pre všetky členské spoločnosti Americkej obchodnej komory v SR, aby podporili aj také projekty, ktoré nie sú bezprostredne späté s ich podnikateľskou činnosťou, avšak vo veľkej miere ovplyvnia životy tých ľudí, ktorí to skutočne potrebujú,“ uviedol v súvislosti so zbierkou výkonný riaditeľ Americkej obchodnej komory v SR Ronald Blaško.

Pripomenul, že projekt Thanksgiving Charity Drive realizuje komora každoročne pri príležitosti amerického sviatku Dňa vďakyzdania. „V rámci tohto dňa vzdávame vďaka za to, čo máme. Nezabúdame však na to, že mnohí sa nachádzajú v ťažkej životnej situácii a potrebujú pomoc,“ dodal Blaško.

OLaNO: Podstata problému vzdelávania rómskych detí sa za jeden rok nevyrieši

Bratislava, 28. november (TASR) – Za jeden rok vzdelávania rómskych detí v materských školách sa dostatočne nevyrieši podstata súčasného problému rómskych detí, neodstráni kultúrna, sociálna a jazyková bariéra. Expert hnutia OLaNO na rómsku problematiku Peter Pollák tak reagoval na vládu schválený návrh povinného predprimárneho vzdelávania pre všetky päťročné deti. Návrh považuje za nedostatočný.

„Už dnes majú rómske deti možnosť byť zaradené do nultého ročníka základnej školy. Stačilo sa spýtať učiteľov, ktorí s nimi pracujú a dozvedeli by sa to isté. Rok nestačí,“ zdôraznil. OLaNO tvrdí, že vláda nebola schopná naštudovať si odporúčania odborníkov a výstupy z národných projektov, ktoré sa v tejto oblasti realizovali. „Nešlo o krátkodobé, ale dlhodobé projekty, na ktorých pracovali renomovaní pedagogickí a vedeckí pracovníci. Investovali sme milióny eur, zaviedli ich na stovkách základných a materských škôl,“ uviedol Pollák. Ide podľa neho o vyhodnené peniaze.

Súhlasí, že deťom zo sociálne slabších rodín treba pomôcť. „Dostať ich do materských škôl od troch rokov a následne ich na základných školách zaradiť do celodenného vzdelávacieho systému. Po vyučovaní tak zostanú v základnej škole, budú si pripravovať domáce úlohy, dočia sa a zlepšia si zručnosti, schopnosti a talent prostredníctvom mimoškolských aktivít,“ tvrdí.

Poslanec Mosta-Híd Štefan Vavrek v tejto súvislosti tvrdí, že všetky deti by mali mať pri vzdelávaní rovnakú štartovaciu čiaru. Pomôcť má podľa neho aj povinná predškolská dochádzka. Rovnako by si želal, aby žiaci zo špeciálnych škôl mali možnosť pokračovať v bežných školách a získať výučné listy, aby mohli pracovať ako remeselníci.

Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity a podpredseda Mosta-Híd Ábel Ravasz zdôraznil, že povinná predškolská výchova a rozšírenie možností detí zo špeciálnych škôl sú len časťou opatrení, na ktorých jeho úrad pracuje. Hlavné body ich práce sa podľa neho podarilo pretaviť do nedávno schváleného uznesenia vlády o zvyšovaní zamestnanosti ľudí z marginalizovaných skupín.

Od 1. septembra 2020 by malo byť predprimárne vzdelávanie pre všetky päťročné deti povinné, rozhodli o tom predstavitelia vlády na zasadnutí 20. novembra. Povinnosť absolvovať predškolskú prípravu by bola zavedená rok pred začiatkom povinnej školskej dochádzky. Na presadenie tejto zmeny bude podľa Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR nutná novelizácia príslušnej legislatívy. Šéfka rezortu Martina Lubyová (nominantka SNS) dodala, že týmto krokom sa dosiahne zaškolenosť najmä u detí z marginalizovaných rómskych komunít a zo sociálne znevýhodneného prostredia. Predpokladá tiež zlepšenie výsledkov v medzinárodných testovaniach.

Lucia Ivanová: Každý z nás môže zo seba urobiť lepšieho človeka

Lucia Ivanová pôsobí siedmy rok ako terénna sociálna pracovníčka v Tisovci. Jej životný príbeh môže byť pre mnohých čitateľov inšpiratívny. Od svojich šiestich rokov vyrastala v detskom domove v Brezne a neskôr v Tisovci, kde v súčasnosti žije s manželom, svokrovcami a milovaným psom Leom. V rozhovore odкрýva svoj názor na pozitíva terénnej sociálnej práce aj na to, čo ju pri jej výkone hnevá a chcela by to zmeniť.

Z čoho vychádzala vaša motivácia angažovať sa v sociálnej oblasti?

Keď som úspešne zmaturovala v odbore sociálna práca v Hnúšti, nemala som predstavu, že raz pôjdem na vysokú školu. Nepamätám si, aká bola moja vízia po skončení strednej školy, ale moje sebavedomie bolo vtedy veľmi nízke. Neverila som si, no keď má človek pri sebe osobu, ktorá ho vníma, vidí a hlavne podporí, je to najväčšie šťastie. Začne premýšľať o tom, že vysoká škola by predsa mohla byť aj pre neho odrazovým mostíkom v živote. Hovorím o bývalej riaditeľke Detského domova v Tisovci – dnes je to moja Katy, za ktorú som nesmierne vďačná.

Keď som doštudovala, hovorila som si, že práca sociálneho pracovníka v rómskej komunite bude pre mňa náročná. Nejde o predsudky, bola by to v mojom prípade ironia. Skôr je to o tom, ako sa vysporiadať s minulosťou a so sebou samou. Kým som nezačala pracovať v tejto oblasti, nikdy som osadu nevidela. V detskom domove sme absolvovali rôzne edukačné výlety, letné tábory, avšak osada bola pre mňa takou pomyselnou trinástou komnatou, ktorú som sama nechcela vidieť. Možno som sa bála vidieť, chápať a hlavne prijať aj takúto realitu.

Dnes je to iné, som silná a dokážem týmto ľuďom pomôcť, aj keď je to náročné. Nevieam, či to bola pre mňa motivácia, skôr to celé prijímam ako výzvu spojenú s karmou. Niečo, čo malo do môjho života prísť.

Mnoho ľudí si nevie dosť dobre predstaviť, čo vlastne sociálny pracovník robí.

Ja som optimista a myslím si, že mnoho ľudí ovláda pojem sociálna práca. V našom malom meste ľudia vedia, že existuje terénna sociálna práca, aj keď nás títo ľudia osobne nevyhľadali. Niektorí sa nás opýtajú, kto sme a čo robíme. V teréne sa nám s kolegyňou stalo, že si nás jeden pán pomýlil s jehovistkami. Bolo to celkom milé, pobavilo nás to. Sociálnu prácu vnímam ako pomoc všetkým ľuďom, ktorí žijú na tejto krásnej planéte Zem. Nie je to len práca s rómskou komunitou, pracujeme s dôchodcami a s rodinami z majority.

Aké to je robiť terénnu sociálnu prácu?

Práca s ľuďmi nebola nikdy jednoduchá, ale s tým by mal človek rátať, keď má záujem pracovať ako sociálny pracovník. Mal by predpokladať, že v tejto práci treba byť tak trochu psychológom, poradcom a tiež takým „malým Budhom“, ktorý bude veriť v zmysel svojej práce. Terénny sociálny pracovník musí byť aj pozitívny, aby druhá strana cítila a vedela, že jej chce pomôcť. Nebyť iba úradníkom, ktorý pomôže vyplniť tlačivá, poštové poukážky a s týmto pocitom odchádza domov. Pre mňa je najkrajší pocit spätná väzba od ľudí, s ktorými pracujem.

V čom vidíte najväčšie problémy ľudí žijúcich v sociálne vylúčených komunitách?

Je to zložitá a najmä citlivá otázka. Problém? Známy český herec Jaroslav Dušek to krásne nazýva ako zdedený systém výchovy. Nechcem ľudí hodnotiť a príliš sa zamýšľať nad tým, aký problém je v komunite najhorší. Rómska komunita je neskutočne silná spoločnosť ľudí. Keď prideme do osady riešiť poriadok, záškoláctvo a podobne, pristavia sa takmer všetci, čo sú v tom čase doma a začnú hovoriť o svojom probléme. Bohužiaľ sa mnohokrát stretávame aj s tým, že keď nájdeme na ich problém riešenie, chyba im skutočná snaha meniť zabehané veci.

Aj napriek životu v podmienkach, ktoré sú pre nás nepochopiteľné, tí ľudia sú silní a stále majú chuť žiť a tešiť sa zo života. To vnímam ako peknú stránku, ale horšie je, že deti, ktoré majú potenciál dosiahnuť v živote viac, ako len byť otcom alebo matkou, nemajú reálnu šancu na lepší život, než žijú ich rodičia v osade. Podpora by mala ísť hlavne zo strany rodiny.

Chcela som dosiahnuť, aby deti zo špeciálnych škôl ďalej pokračovali v štúdiu. Riešila som všetko: od auta z mestského úradu cez deň otvorených dverí v škole a rozhovory s rodičmi detí. V komunitnom centre v Rimavskej Píle sme ich pripravovali na prijímačky, dokonca sme s nimi na ne aj vycestovali. A čo sa stalo? Šikovná, krásna dievčina mi prišla povedať, že ju rodina presvedčila, aby do školy nešla.

Dovtedy som si myslela, že sa o tom len hovorí, ale tu som sa na vlastnej koži presvedčila, že to bohužiaľ takto funguje – je to akýsi kolobeh, ktorý sa dedí z generácie na generáciu. Ak nezmeníme pohľad na svet u tejto sociálnej skupiny obyvateľov, tak sa nič nemôže zmeniť k lepšiemu.

Čo by najviac pomohlo pre efektívnejšiu prácu na zlepšení životných podmienok vašich klientov?

Spišský Hrhov bol medializovaný ako pozitívny príklad. Povedala som si, že to chcem vidieť a bola som naozaj unesená z toho, čo som videla. Kolegyňa, terénna sociálna pracovníčka z tejto obce, prezentovala svoju prácu s takou láskou, ktorá sa málokedy vidí. Mám pocit, že práve toto je veľmi dôležité. Vedieť, že starosta, primátor má chuť riešiť problémy svojich občanov, púšťať sa do vecí, za ktoré treba často bojovať a hlavne nebáť sa, necúvať späť, ale ísť za svojím cieľom. V našich obciach a mestách často chýba skutočná politická vôľa riešiť tieto problémy.

Vyrástli ste v detskom domove, kde končí aj veľa rómskych detí. Ako ich výchova v inštitúcii pripraví na reálny život?

Detský domov je občas tvrdá realita hlavne pre deti, ktoré tam prichádzajú v staršom veku. Prijatť to prostredie je veľmi náročné. Žila som v internátnom type detského domova, kde to bolo skôr o tom, že ak máš osemnásť – odchod. Príprava na život bola pre nás v tom čase veľkou neznámou. Neskôr sa to ale zmenilo. Prišli farby, chuť a radosť zo života. Zrazu tu bola nová pani riaditeľka, ktorá všetko zmenila. Mali sme odrazu našu Katy, ako ju dnes voláme, niektoré deti ju nazývali mamou. Prežili sme s ňou krásne obdobie. Keď si na to spomínam, mám príjemný pocit na duši a vynárajú sa mi krásne spomienky.

Napriek všetkému, čo som v živote prežila som sa narodila pod šťastnou hviezdou. Kiežby každé dieťa žijúce v detskom domove malo to šťastie mať pri sebe osobu ako Katy. Mám výborný vzťah s jej dcérou a manželom. Stretávame sa, filozofujeme, chodíme do hôr a je nám spolu príjemne. Sú to pre mňa nádherní ľudia, v mojom živote veľmi dôležití.

Vy sama žijete v zmiešanom manželstve. Ako vnímate spolunažívanie majority a Rómov na Slovensku?

S manželom neriešime, akým okom sa dnes na nás niekto pozrel. Ja som na moju adresu chvalabohu ešte nepočula ataky. Nechcem zovšeobecňovať, no ľudia dnes majú svoje myšlienky nastavené tak, aby skôr sebe, ale aj druhým ubližovali. Už nič nie je latentné. Ľudia nahlas kričia, čo si myslia. Vzájomné vzťahy medzi majoritou a minoritou sú zložité. Dva tábory, ktoré budú bojovať proti sebe len preto, lebo sa nevedia vzájomne prijať. Inakosť nie je zločin či dôvod na nenávisť.

Čo by sme mali všetci urobiť, aby sa situácia vo vzájomných vzťahoch zlepšila?

Naučiť sa žiť spolu a vedieť spolu fungovať. Musíme prestať vnímať jeden druhého ako nepriateľa a naopak, stať sa priateľmi. Zdá sa to v dnešnom svete ako zložité, a pritom to nie je vôbec ťažké. Mali by sme si určiť iné priority, ako byť večne negatívne naladení, prestať sa sťažovať na systém – je to len slovo, ktoré sme si my ľudia vymysleli, aby sme sa mali na čo vyhovoriť. Veď každý systém, v ktorom žijeme vytvárajú ľudia. Všetko si vytvárame sami a záleží iba od nás, ako bude náš svet vyzerať. Citujem Budhu: „Všetko, čím sme, je výsledkom našich myšlienok.“

Čo je na vašej práci najťažšie a čo vás naopak teší?

Ako najťažšie na tejto práci vnímam to, keď sa ocitnem v syndróme vyhorenia. Keď odrazu svoju prácu vidím úplne z iného uhla a viac ako čokoľvek iné vidím len samé negatíva. Ale potom príde pozitívna energia od ľudí, ktorých milujem. Po siedmich rokoch neriešim, čo je zložité na terénnej sociálnej práci. Prijímam to tak, že riešim iba, čo je v ten deň dôležité pre mojich klientov.

Keby ste mali čarovnú paličku, čo by ste urobili, aby naša spoločnosť bola lepším miestom pre život?

Neviem, netúžim po tom, aby som svet menila jediným švihnutím čarovnej paličky. Aj bez čarovnej paličky máme všetci šancu urobiť náš svet lepším miestom pre život, pracovať na sebe, nájsť v sebe človečinu, ľudskosť. Každý z nás môže urobiť zo seba lepšieho človeka, lebo tak sme sa narodili. Ak to dokážeme, je to podľa mňa oveľa lepší pocit ako iba lusknutie prstom s tým, že všetko dostanem bez vlastného pričinenia.

Text: Braňo Oláb, foto: archív

Pochody

Šarišské Michaľany, Prešov, Krompachy... Obce a mestá, v ktorých sa pred desaťročím uskutočnili prvé veľké protirómske pochody. Do relatívne pokojných lokalít sa zrazu začali schádzať mladí ľudia z celého Slovenska i Čiech. Naverbovaní Slovenskou pospolitostou, ktorá sa pretransformovala do politickej strany Ľudová strana Naše Slovensko prichádzali s radikálnymi názormi, a predovšetkým s návrhmi rýchlych riešení. Ale hlavne s tým, že poukazovali, kto je dôvodom zlej hospodársko-politickej situácie na Slovensku. Zrazu boli Rómovia tí, ktorí za všetko zlé v spoločnosti mohli. Spolu s pochodmi do tých lokalít prišla otvorená nenávisť a relatívne dobré spolunažívanie sa stalo minulosťou. Nečudo, veď tie stretnutia boli dobre pripravené. Ich rečníci dokázali skutočne dobre pracovať s davom na námestiach a neváhali ukazovať na „vinníkov“. Nie raz sa situácia vyhrotila až do takej miery, že stačilo rukou ukázať na konkrétneho človeka a dav by ho bol zlynčoval. Rómovia sa zrazu báli vojsť do centra dediny či mestečka. Pamätám si situáciu v Krompachoch a na rozhovor so starým pánom, Rómom, ktorý tu žije roky a nikdy nemal s nikým problém a ani nikto s ním. Zrazu sa bál chodiť medzi ľudí. Na otázku, čo sa stalo, kedy sa to zmenilo, namosúrene konštatoval: „Mesto tvrdí, že si nevie rady s Rómami. Ale ľudia z mesta – úradníci – môžu za to, že vydávali povolenie k pobytu hlava-nehlava. A tak sa k Rómom žijúcim v meste začali nekontrolovateľne sťahovať ľudia z osád.“ Bolo len otázkou času, kedy sa situácia stane neúnosnou. A keď sa tak stalo, prišli organizátori pochodov. Nevie, či niekedy niekto vyčíslil, koľko táto mládežnícka turistika stála štát, našu spoločnú kasu. Veď pri každom z pochodov bola v pohotovosti a v masívnom nasadení polícia, vrátane ťažkej techniky, jazdeckej polície.

Zainteresovaní pochopili, že cieľom týchto pochôdzok po Slovensku je získavanie popularity za účelom vstupu do politiky a oslovenie voliča, najmä mladého a neskúseného. Keď sme na to upozorňovali splnomocnencov vlády a rómskych politikov, iba mávli rukou. Situácia sa im nevidela ani taká horúca, ani taká nebezpečná. Vodca Slovenskej pospolitosti Marian Kotleba, ktorý túto funkciu zastával do roku 2007, je v súčasnosti predsedom politickej strany Ľudová strana Naše Slovensko, ktorá sa v marci 2016 v parlamentných voľbách dostala s počtom hlasov 8,04 percenta voličov do Národnej rady SR, pričom získala 14 poslaneckých kresiel.

Vážnejšie a znepokojujúce je, že podpora extrémistov medzi mladými voličmi neklesá. Z prieskumu agentúry Focus, ktorý realizovala od 3. do 23. októbra 2018 na vzorke tisíc respondentov – mladých ľudí vo veku 15 až 24 rokov – vyplýva, že by extrémistov volilo až dvadsať percent opýtaných. Podobne vysokú podporu medzi mladými získali extrémisti podľa štúdie bratislavského Inštitútu pre verejné otázky aj v roku 2016. Vtedy preferencie medzi voličmi vo veku 18 až 39 rokov v prospech kotlebovcov dosiahli 23,5 percenta. Respondentom v tejto skupine sa pozdávali najmä návrhy na obmedzenie štátnych sociálnych dávok pre Rómov. To je aj odpoveďou na otázku, kto sú tí priaznivci extrémizmu a radikalizmu na Slovensku. Vyrástli v rodinách, kde veria mýtom, že Rómovia sú na Slovensku zákonom chránení, v ktorých kolujú legendy o ohromných sociál-

◆ Protest v Krompachoch. Foto: Mária Žarnayová

ných dávkach a ďalších vymoženostiach určených len Rómom. Nie div, že mladí ľudia, ktorí zápasia s nedostatkom pracovných príležitostí a sú bez možnosti samostatne bývať, pričom dennodenne riešia problémy s dopravou, úradmi, životnou úrovňou a desiatkami ďalších neriešených problémov uveria tomu, kto ponúkne najrýchlejšie a jednoznačné riešenia.

Mladí ľudia svojím postojom nevolit štandardné strany vyjadrujú svoju nespokojnosť s ich politikou. Nové strany preferujú dúfajúc, že prinesú zmenu politiky a zmeny v živote ľudí k lepšiemu. Tak, ako majú mladí ľudia sklon experimentovať v živote, tak experimentujú aj v prípade volieb. Problémom je, že nemajú životnú skúsenosť a chýbajú im aj relevantné informácie historického charakteru, fakty dôležité pri rozhodovaní. O to viac, že názory spoločnosti na extrémizmus a režim vojnového slovenského štátu sú problematické a nejednoznačné. Ak by štát zaujal jednoznačný postoj k extrémistickým stranám a ich existenciu postihoval nepodmienečným odňatím slobody, ako je tomu napríklad vo Francúzsku – boli by pochody mladých so zahalenými tvármi po slovenských mestách a obciach navždy minulosťou. Hoci už v čase pochodov stačilo málo na ich elimináciu. Polícia mala dať mladým príkaz odmasťovať sa – zložiť si z tváre kukly a šatky. Neskrývať sa, ak boli presvedčení o svojej pravde. Mohla zadržať všetkých nepočetných a vyzvať ich rodičov, aby si prišli pre svoje deti. Aby vedeli, ako trávia čas, aby sa dozvedeli, že boli účastníkmi pochodov nasmerovaných proti iným ľuďom a že sa pritom sami vydávali napospas nebezpečenstvu a boli zneužití ideológiou. Možno by sa rozpútala spoločenská diskusia, ktorá je vždy múdrejšia ako vyvolávanie stretov a otvorených útokov.

Pod vplyvom dojmov z osobnej prítomnosti na spomínaných pochodoch, keď sme boli svedkami horiacej nenávisťi a ohromného strachu o život a budúcnosť, sme následne absolvovali desiatky besied v školách v Prešovskom

◆ Protest v Krásnohorskom Podhradí. Foto: Mária Žarnayová

a Banskobystrickom kraji. Mnoho pedagógov i žiakov nám povedalo, že im besedy ponúkli nové pohľady na problematiku Rómov na Slovensku. Mnohí si priznali, že bez uváženia opakovali, čo počuli od druhých o dávkach, o tom, že vraj Rómovia dostávajú všetko zadarmo. Fakty zastavili šírenie mýtov a podnietili k uvažovaniu. Pomohlo premietnutie dokumentu o tom, ako žijú Rómovia v Jarovniciach, vďaka filmovému dokumentu nazreli do života konkrétnej rodiny. Na otázku, čo by oni robili, keby sa narodili v takejto chudobe sa ticho v triede dalo krájať. Prerušil ho v jednej triede siedmakov chlapec, ktorý povedal, že on by sa v takom prípade obesil! „Ale vaši rómski spolužiaci sa snažia žiť. Deň čo deň prichádzajú do školy, v ktorej sú ponižovaní a odsudzovaní spolužiakmi. Ak im nechcete pomôcť, aspoň im neubližujte,“ apelovala som a bolo zjavné, že mnohým moje slová spolu s tým, čo videli, zasiahli srdce a verím, že i zmenili postoj k rómskym spolužiakom. Takých besied by bolo potrebných po Slovensku absolvovať stovky. Rozprávať sa navzájom, spoznávať sa. Nie stavať medzi seba múry. A keď v minulosti dokázali jedni i druhí navzájom spokojne žiť – dá sa to docieľiť aj do budúcnosti. Len na tom treba pracovať a zahodiť predsudky i nenávisť.

Text: Daniela Obšasníková

Š. Vavrek: Povinná predškolská výchova pomôže vyrovnať štartovaciu čiaru

Bratislava, 28. november (TASR) – Všetky deti by mali mať pri vzdelávaní rovnakú štartovaciu čiaru. V súčasnosti to však takto nie je. Vyrovnať štartovacie čiary vo vzdelávaní pomôže povinná predškolská dochádzka. Povedal to na tlačovej konferencii v parlamente poslanec Mosta-Híd Štefan Vavrek, medzi ktorého priority patrí vzdelanie, v rámci neho najmä podpora rómskych žiakov a vyrovnanie šancí.

„Vzdelanie je pre mňa najvyššou prioritou. Z praxe učiteľa viem povedať, že deti pri nástupe do školy nemajú rovnakú štartovaciu čiaru. Chcem robiť všetko pre to, aby sme ju vyrovnávali. Chcem, aby rómske deti chodili do škôlky tak ako iné deti, aby boli pripravené na školu,“ uviedol Vavrek.

Vo vzdelávacom systéme chce viac Rómov. „Budem robiť všetko pre to, aby mal každý človek bez ohľadu na svoj pôvod prístup k dobrému vzdelaniu,“ doplnil.

A. Ravasz: Zavedenie predškolskej výchovy je správnym smerom v integrácii Rómov

Bratislava, 25. november (TASR) – Zavedenie povinného predprimárneho vzdelá-

vania pre všetky päťročné deti je tým správnym smerom v integrácii rómskych detí. Pre TASR to uviedol splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity Ábel Ravasz.

Ravasz pripomenul, že zavedenie povinnej predškolskej výchovy je osvedčenou medzinárodnou praxou. „Bez prípravy rómskych detí v škôlke nemôžeme očakávať, že budú stíhať vyučovanie v škole. Materská škola nadväzuje na rodinu a obohacuje jej výchovu o cieľavedomú a systematickú činnosť, ktorá je často v chudobných rodinách nedostatočná alebo chýba,“ povedal splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity. Pripomenul, že Slovensko má v súčasnosti prístup k európskym peniazom, z ktorých môže potrebné kapacity materských škôl dobudovať.

Od 1. septembra 2020 by malo byť predprimárne vzdelávanie pre všetky päťročné deti povinné, rozhodli o tom predstavitelia vlády na zasadnutí 20. novembra. Povinnosť absolvovať predškolskú prípravu by bola zavedená rok pred začiatkom povinnej školskej dochádzky. Na presadenie tejto zmeny bude nutná novelizácia príslušnej legislatívy, TASR o tom informoval odbor komunikácie a protokolu rezortu školstva.

„Som rada, že vláda SR dynamicky a promptne reagovala na návrhy a opatrenia Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania,“ uviedla ministerka školstva, vedy, výskumu a športu Martina Lubyová (nominantka SNS). Zároveň dodala, že týmto krokom sa dosiahne zaškolenosť najmä u detí z marginalizovaných rómskych komunít a zo sociálne znevýhodneného prostredia. „Predpokladáme tiež zlepšenie výsledkov v medzinárodných testovaniach,“ dodala Lubyová.

Podľa vládnej správy významne pribudlo zamestnancov obcí ovládajúcich rómčinu

Bratislava, 22. november (TASR) – Z celkového počtu viac ako 7 000 zamestnancov 638 obcí, v ktorých žije minimálne 20 percent príslušníkov národnostných menšín, ovláda menšinový jazyk 4 500 z nich. Konštatuje to Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v období 2017 – 2018. Materiál, ktorý vypracoval Úrad vlády SR spolu s Úradom splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny je v súčasnosti v medzirezortnom pripomienkovom konaní.

Na základe zistení z dotazníkového prieskumu, ktorý bol podkladom pre už

štvrtú hodnotiacu správu tohto charakteru, autori dokumentu informujú, že v porovnaní s údajmi od roku 2012 významne vzrástol počet zamestnancov obcí s rómskou národnostnou menšinou, ktorí ovládajú rómsky jazyk. „A to z 10 na 27 percent,“ spresňujú v materiáli. V obciach s maďarskou národnostnou menšinou zostal podiel približne rovnaký (87 percent zamestnancov v týchto obciach ovláda maďarský jazyk). K miernemu poklesu prišlo v obciach s rusínskou menšinou (z 92 na 85 percent zamestnancov ovládajúcich rusínsky jazyk), výraznejší pokles podielu evidujú v obciach s ukrajinskou menšinou, kde ukrajinčinu ovláda 53 percent zamestnancov. V absolútnych číslach je to 28 z 53 zamestnancov v 17 obciach.

V rámci samotnej možnosti používať jazyk národnostnej menšiny v úradnom styku boli počas monitorovaného obdobia registrované písomné podania od občanov v menšinovom jazyku v 111 v obciach s maďarskou národnostnou menšinou, tiež v jednej obci s rusínskou a jednej obci s ukrajinskou menšinou. Celkovo išlo o približne dvetisíc podaní – žiadostí a sťažností, týkajúcich sa najmä bytov, majetkových záležitostí, potvrdení, miestnych daní ale aj susedských sporov.

Ako základ prístupu k svetu potrebujeme zdravý rozum a lásku

Anton Marcinčin bol od roku 2010 poslancom Národnej rady Slovenskej republiky za Kresťanskodemokratické hnutie a členom výboru pre financie a rozpočet. Po parlamentných voľbách 2012 sa stal poradcom ministra financií. V roku 2016 prijal funkciu splnomocnenca vlády pre menej rozvinuté regióny a v roku 2018 z nej bol odvolaný – jeho agendu prebral Úrad podpredsedu vlády pre financie a rozpočet. Vzdelaním je ekonóm, avšak za číslami a štatistikami vidí v prvom rade človeka. Veľmi otvorene odpovedal na otázky RNE ako hodnotí svoje pôsobenie v úlohe splnomocnenca vlády, kde vidí perspektívy a smerovanie našej spoločnosti a kadiaľ podľa neho vedie cesta k zlepšeniu celkovej situácie u nás, ale aj v Európe.

Pôsobili ste ako splnomocnenec vlády pre najmenej rozvinuté regióny. Ako hodnotíte s odstupom času samotný úrad, jeho zmysel a nakoniec aj vaše pôsobenie v ňom?

Úrad bol dobrý na naštartovanie témy a konkrétnych aktivít. Jednak sme naštartovali zmeny v regionálnom rozvoji a v cielení aktivít na zaostávajúce regióny, začali sme budovať a prehľbovať partnerstvá, ktoré zákon ani nepredpokladal, otvorili sme témy riadenia rozvoja, podpory endogénneho rastu v odvetviach ako pôdohospodárstvo, využívanie surovín, priemysel a cestovný ruch, podpora rozvoja ľudských zdrojov vrátane duálneho vzdelávania, sociálnej ekonomiky a tréningových centier, rozvoja infraštruktúry. Záber bol široký, zmenili sme aj zákony a otáčali sme pozornosť od byrokracie a zažitého „nedá sa“ smerom k odbornosti a výkonu, kde sme však najviac narážali. Úrad nebol o mojej osobe, či o tíme expertov alebo zamestnancov, ale všetky naše aktivity stáli na partneroch v regiónoch a vo vláde. Pevne dúfam, že sme zasiali niečo, čo bude ďalej rásť s nami, alebo bez nás.

Prečo podľa vás vláda pristúpila k tomu, že tento úrad nakoniec zrušila?

Neviem, nikdy som sa to nedozvedel. Začali sme pracovať na ministerstve financií, kde sme mali vytvorené podmienky a cítili sme podporu. Potom sme prešli na ministerstvo dopravy, kde najprv prevládal pocit, že niekomu niečo berieme, ale neskôr sa veci utriasi a začali sme dobre spolupracovať, potom však prišli zmeny vo vedení a my sme šli na úrad vlády. Tam sme mali veľkú podporu predsedu vlády a poradcov, ale myslím, že úradnícka mašinéria a pre mňa nepochopiteľné stredoveké nastavenie vzťahov na úrade úspešne marili našu činnosť.

Z regionálneho príspevku, ktorý mal byť flexibilnou pomocou pre regióny, vyrobili strašiaka a problém. Začali sa kopíť nezmyselné usmernenia aj k tým najjednoduchším veciam, ktoré sme mali nechať na rozhodnutie regiónov. Vedel som, že táto byrokracia nás skôr či neskôr zabije, veď postupne ničí celý štát. A tak mi najprv bol odobraný prístup na vlastný internet a potom to pokračovalo... Navyše, dôrazom

♦ Ilustračná fotografia. Foto: Mária Žarnayová

na výsledky sme asi stúpali na otlaky viacerým vplyvným a bohatým ľuďom v poľnohospodárstve, ťažbe dreva, atď.

Ako vidíte súčasnú situáciu v menej rozvinutých regiónoch Slovenska a čo sú podľa vás príčiny ich zaostávania?

Prešiel som s mojím tímom chudobné regióny, rokovali sme so starostami, županmi, podnikateľmi, riaditeľmi škôl, úradmi práce, okresnými úradmi, mimovládnyimi organizáciami. Šikovní a múdri ľudia sú všade, rozvojový potenciál je všade, ale ak nastavíme riadenie v štáte tak, že dôležitá je byrokracia a všetka energia sa potom mŕňa na formality, namiesto toho, aby sme uprednostnili a podporili reálne riešenia, tak to nemôže fungovať a tí najslabší na to najviac doplácajú.

Napríklad v poľnohospodárstve nás zabíjajú európske fondy a chamtivosť niekoľkých silných agrobarónov, ktorí neprodujú, nezamestnávajú, ale berú milióny eur. Kde potom máme brať miesta pre nízkokvalifikovaných na východe Slovenskej republiky? Regióny zaostávajú, lebo nemáme prepojený regionálny a národný rozvoj, lebo si nevážime výsledky, ale byrokraciu a korektnú hlúposť. To sa teraz podľa môjho názoru začalo meniť vďaka prepojeniu prác na Agende 2030 a stratégii regionálneho rozvoja, ale bez širokej spoločenskej podpory a pripravenosti to nemôže fungovať.

Rómovia – to je možno téma, ktorá súvisí aj s témou miery rozvinutosti našich regiónov, je to tak, alebo to nemá priamu súvislosť?

Európske centrum pre práva Rómov adresovalo otvorený protestný list M. Zemanovi

Budapešť/Praha, 1. október (TASR) – Voči „rasistickým výrokom“ českého prezidenta Miloša Zemana protestuje v otvorenom liste Európske centrum pre práva Rómov (ERRC) so sídlom v Budapešti.

Organizácia pripomenula septembrové vystúpenie najvyššieho českého predstaviteľa v Kojetíne v Olomouckom kraji. Zeman tam okrem iného podľa českých médií vyhlásil, že „rozhodne nie je priateľom komunizmu, ale za komunizmu Rómovia museli pracovať“.

„Väčšinou pracovali ako kopáči a keď odmietli pracovať, boli označení za osobu štítiacu sa práce a šli do väzenia... Navyše tam bol taký systém, že tie rómske pracovné čaty viedli opäť Rómovia, ktorí mali prirodzenú autoritu, takže keď v ich tíme niekto nepracoval, tak ho vyfackali. Je to veľmi humánna metóda a spravidla sa osvedčuje,“ uviedol v Kojetíne český prezident.

„Nie je to prvý raz, čo ste urobil takéto znevažujúce vyhlásenie o Rómoch,“ tvrdia autori otvoreného listu a pripomínajú českému prezidentovi jeho slová o 90-percentnom podiele Rómov medzi neprispôsobivými občanmi Česka, ako aj kritiku je-

zaslalo odpovede 760 respondentov, čo predstavuje 98-percentnú návratnosť.

V oblasti ľudských práv došlo od roku 2014 k pozitívnym zmenám

Bratislava, 26. september (TASR) – Od roku 2014 došlo v oblasti ochrany a podpory ľudských práv v SR k mnohým pozitívnym zmenám. Vyplýva to zo správy, ktorú v stredu schválila vláda. Za pokrok považuje najmä prijatie rôznych stratégií, napríklad Národnej stratégie pre ochranu detí pred násilím alebo Celostátnej stratégie rodovej rovnosti.

„Dôležitou a pozitívne hodnotenou inštitucionálnou zmenou bolo zriadenie Úradu komisára pre deti a Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím,“ píše sa ďalej v materiáli. Ten vyzdvihuje aj zmeny v Trestnom zákone, ktoré majú uľahčiť vyšetrovanie trestných činov extrémizmu a rasovo motivovaných trestných činov.

Zo schválenej správy bude vychádzať Rada OSN pre ľudské práva pri treťom kole univerzálneho periodického hodnotenia. Posledné sa uskutočnilo v roku 2014. Vtedy rada Slovensku adresovala 146 odporúčaní, ktoré sa najčastejšie týkali problematiky inklúzie rómskeho obyvateľstva. Zo 146 odporúčaní Slovensko trinásť odmietlo, z toho päť čiastočne.

V prípade odpovedí samosprávy, ktoré musia byť pri podaniach v jazyku národnostných menšín napísané v štátnom i menšinovom jazyku, dostali takéto úplné alebo čiastočné odpovede občania v 97 obciach.

Možnosť používať v úradnej agende (ako sú napríklad zápisnice, uznesenia, štatistiky, evidencie...) aj jazyk národnostnej menšiny, využívalo aspoň čiastočne 109 obcí, prevažne s maďarskou národnostnou menšinou. „Pre porovnanie, pred dvoma rokmi to bolo 64 obcí, no podľa prieskumu z roku 2012 to bolo takmer 150 obcí. Z uvedeného vyplýva oživenie v tejto oblasti, ktoré však nedosahuje hodnoty z roku 2012,“ konštatujú autori prieskumu.

Vytváranie podmienok pre používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku hodnotilo 60 percent obcí ako bezproblémové, 26 percent obcí ako čiastočne problémové a 11 percent obcí ako problémové. Najčastejšími dôvodmi, ktorými obce zdôvodňovali problémy, bol nedostatok financií, nedostatočná odborná podpora a nedostatočný počet kvalifikovaných zamestnancov.

Hodnotiaca správa konštatuje i to, že u každej národnostnej menšiny sa zvýšil počet tých obcí, kde poslanci, starostovia i primátori používali na rokovaní obecné-

ho zastupiteľstva jazyk národnostnej menšiny. Ide o 80 percent obcí, v 23 percentách obcí takisto využili zákonnú možnosť rokovať v jazyku národnostnej menšiny, ak s tým všetci prítomní súhlasia.

Zistenia z prieskumu preukázali i zvýšenie počtu obcí, ktoré si plnili povinnosť uviesť označenia obce v jazyku národnostnej menšiny na dopravnej značke na začiatku i a na konci obce, rovnako tak sa zvýšil počet týchto označení na železničnej alebo autobusovej stanici. K nárastu prišlo podľa prieskumu i v prípadoch, v ktorých si obce splnili zákonnú povinnosť označiť orgán verejnej správy, na budove jeho sídla, v štátnom jazyku a v jazyku národnostnej menšiny. Takéto označenie evidujú v 86 percentách obcí.

Zber dát z dotazníkového prieskumu sa uskutočnil od augusta do októbra 2018. Celkovo bolo oslovených 773 respondentov (638 obcí, 6 samosprávnych krajov, 89 orgánov štátnej správy, 27 okresných riaditeľstiev Policajného zboru, 6 okresných riaditeľstiev Hasičského a záchranného zboru, 6 organizačných zložiek Ozbrojených síl SR – vojenských jednotiek a jedna organizačná zložka Zboru väzenskej a justičnej stráže – Ústav na výkon trestu odňatia slobody. Z celkového počtu respondentov

Samozrejme, začlenenie Rómov má priamy vplyv na rozvoj regiónov a Slovenska. Lokálne ekonomiky a národná ekonomika nemôžu fungovať, ak vylúčime veľkú časť populácie na úbohé prežívanie.

V našej spoločnosti je veľmi diskutovanou témou práve rómska otázka, ako by ste pomenovali súčasný stav v tejto problematike?

Dovoľte mi povedať, vyhýbam sa pojmu rómska otázka, pripomína to neslávny termín židovská otázka. Obávam sa, že stále je veľký rozdiel medzi skutočným životom a korektným výskumom a politikami. V realite je úplne jedno, či sa niekto cíti ako Róm, alebo nie, väčšina ho nálepkuje podľa farby pleti a tá nálepka jednak nebýva dobrá a jednak znamená pre Róma horší prístup k vzdelaniu, práci a službám, prípadne výprask od polície. Na jednej strane vidím čím ďalej, tým viac starostov, ktorí si uvedomujú, že bez Rómov lokálnu ekonomiku nepotiahnu a majú výsledky, na druhej strane však vidím do veľkej miery výhovorky štátu, ktorý ignoruje úspechy iných, aby nemusel nič robiť. Pánboh zaplať za pozitívne aktivity rómskeho splnomocnenca, ale toto si vyžaduje oveľa aktívnejšiu účasť vlády s jej možnosťami.

Ako hodnotíte vývoj takzvanej rómskej témy po roku 1989 až podnes, čo sa v tejto veci podarilo a čo zase nie?

Podarilo sa, že máme obce, kde sa Rómovia môžu cítiť ako plnoprávni členovia spoločnosti, so svojimi povinnosťami a právami, so svojím príspevkom pre spoločnosť a svojou účasťou na spolurozhodovaní. Nepodarilo sa nám, že máme obce, kde je stav žalostný a nepodarilo sa nám, že štát stále stojí mimo, len aby nemusel konať. Štát sa obmedzuje na vyplácanie dávok, ktoré nemajú hlbší zmysel a vytvárajú závislosť na sociálnom systéme. Toto kritizujú jednak aktivisti pracujúci s Rómami, ale často aj mladí ľudia, ktorí potom vidia alternatívu mimo demokracie.

Aké sú podľa vás riešenia, ktoré by nám pomohli v napredovaní?

Mali by sme kresťansky, s rozumom a láskou pristupovať k tomuto zadaniu, lebo hovoríme o ľuďoch, ktorí sa neprevínili ničím iným, než inou farbou pleti, inak sú v zásade úplne rovnakí, ako my, to je veľmi dôležité si uvedomiť hneď na začiatku. Riešením je práca a vzdelanie, jednotný meter, nič zadarmo. Treba začať, treba podporiť aktívnych starostov, mimovládok, učiť sa od nich a podporiť všetko, čo je dobré. Ale to znamená zbaviť sa byrokratov a akokoľvek korektných hlupákov a podporiť odbornosť, argumentáciu a individuálnu zodpovednosť. Práca pre dospelých, nie pokútne fušky. Vzdelanie pre deti aj celoživotné pre dospelých, s prispôbenými učebnými osnovami. Rovnaký meter bez ohľadu na farbu pleti.

Európa sa zmieta v utečeneckej kríze a stále viac ľudí sa utieka k extrémistickým myšlienkam. Čo si myslíte o súčasnej politickej a sociálnej situácii v našej starej, dobrej Európe?

Sú to veľké témy, pred ktorými nie je kam ujsť. Potrebujeme súcť a vzdelanie, potrebujeme sa pripraviť na nové odvetvia a potrebujeme zabezpečiť, aby aj tí najchudobnejší benefitovali z rastu ekonomiky. Opakujem – potrebujeme zdravý rozum a lásku ako základ nášho prístupu k svetu. Inak zvíťazí zlo.

♦ Anton Marcinčin. Foto: archív AM

Kadiaľ vedie cesta z bludného kruhu vzájomného obviňovania sa?

Namiesto výhovoriek začneme konať, nie nevyhnutne všade a systémom hurá, ale tam, kde vieme, že uspejeme. Ja viem, konať je pre úradníka vždy riskantnejšie, ako udržiavať status quo. Navyše, možno je aj menej šancí čosi malé či veľké ukradnúť, ale riešenie je jednoduché – viac dbať na individuálnu zodpovednosť, obmedziť byrokráciu, ktorá v skutočnosti len pomáha silným a veľkým, zamerať sa na materské a základné školy v prvom kroku, paralelne spustiť čo najjednoduchšie sociálne podniky, podporiť rozvoj malých fariem a previazať príjem na aktivitu. To sa, mimochodom, netýka len Rómov, ale aj ďalšej vylúčenej komunity – hendikepovaných.

Aké sú prognózy vývoja našej spoločnosti do budúcnosti?

Prognózy sú jasné – klimatické zmeny a v ich dôsledku geopolitické zmeny, zmeny technológií, demografické zmeny. My sa zatiaľ správame ako malé deti, čo si kradnú cukríky, ktoré ale vyrába niekto iný. Podľa môjho názoru hrozí, a vopred sa za to ospravedlňujem, že kvôli nášmu správaniu stratíme možnosť spravovať územie SR. Malá republika v strede Európy nemôže stáť mimo globálneho vývoja s postojom my nič, my muzikanti.

Pôsobili ste v politike ako poslanec národnej rady a ako neustraník tiež v úlohe splnomocnenca vlády pre menej rozvinuté regióny. Ako hodnotíte stav našej politickej scény a spoluprácu s vládou, jej program a ciele?

Parlament je do istej miery zbytočný, lebo nemá vyriešenú jednoduchú zásadu – hlasovanie podľa svedomia, aké

funguje napríklad v USA. Poslanec navyše nezodpovedá žiadnym voličom, iba svojej centrále a ak volí podľa svedomia, obujú sa do neho všetky médiá. Tým, že sa strany prestali venovať reálnym problémom ľudí a ponúkať reálne, nielen marketingové riešenia, stali sa irelevantnými a nezaujímavými. Sú vnímané ako nástroj podnikateľských skupín na ovládnutie finančných tokov, či už ide o naše alebo európske peniaze. Samozrejme, aj v tomto nastavení nájdete jednotlivcov, ktorým ide o vec a ktorí vás podporujú v práci, v tom som mal a mám obrovskú výhodu. Ak to zhrniem – vo vláde, alebo pri vláde je mnoho čestných ľudí, ktorí robia dobré veci. Otázkou po nedávnych odhaleniach a vraždách však je, ako ďalej a ja pevne dúfam, že sa podarí projekt silnej zjednocujúcej politickej strany, ktorá sa bude chcieť opierať o odbornosť a skúsenosť a bude vyžadovať výsledky, nie výhovorky.

Aké máte ciele a plány do budúcnosti?

V súčasnosti som vďaka veľkodušnosti a nadhľadu ministra financií na tej istej pozícii, ako v roku 2015. Odvtedy viem lepšie zúročiť svoje vzdelanie. Pravdou je, že u niektorých ľudí sa stretávam s priateľstvom a úctou, u iných vidím odsúdenie, že som „roblil pre Smer“, na čo nemá zmysel reagovať; pozitívne je, že aspoň nemôžem spyšniť. Radšej sa snažím ísť ďalej cestou odbornosti, partnerstiev, spájania a výsledkov, po ktorej som sa kedysi vydal.

Čo by ste popriali sebe a našej krajine do budúcnosti?

Boží pokoj. Ale taký aktívny, aby sme mali zo života doma na Slovensku radosť aj my, aj tí, čo prídu po nás, lebo túto krajinu sme dostali len do správy.

Text: Braňo Oláh

ho xenofóbných a netolerantných postojov zo zahraničia.

Prezidentove slová označuje Európske centrum pre práva Rómov za prejav nenávisťi a rasizmu, za rétoriku, ktorá nemá miesto v Európskej únii a pre ktorú by mal odstúpiť z funkcie.

Hovorca českého prezidenta Jiří Ověčáček v reakcii uviedol, že „výroky pána prezidenta nie sú v žiadnom prípade rasistické“.

V Košiciach sa stretli organizácie občianskej spoločnosti zo štyroch krajín

Košice, 2. október (TASR) – O budúcej spolupráci diskutovalo na spoločnej konferencii v Košiciach päťdesiat zástupcov zo štyridsiaticich organizácií občianskej spoločnosti z Maďarska, Poľska, Slovenska a Ukrajiny. Stretnutie je súčasťou projektu Karpatská platforma pre občiansku spoločnosť – vytvorenie medzinárodného centra organizácií zaoberajúcich sa sociálnou inklúziou v karpatskom regióne. Na tlačovej konferencii o tom informovali organizátori.

„Cieľom konferencie je zvýšiť kapacity mimovládnych organizácií, aby vedeli hájiť záujmy ľudí v regióne, v ktorom pôsobia,“ uviedla pre TASR riaditeľka ETP Slovensko Slavomíra Mačáková s tým, že ide aj o vý-

menu skúseností, poznatkov a osvedčených postupov. Samotným projektom sa má vytvoriť medzinárodná sieť neziskových organizácií, ktoré pracujú v marginalizovaných komunitách a sústreďujú sa na zlepšenie situácie obyvateľov vylúčených komunit. Podľa ETP Slovensko čelia najmenej rozvinuté regióny vidieckych oblastí Maďarska, Slovenska, Poľska a Ukrajiny podobným výzvam.

„Ideovo ide o tematické zameranie sa na komunitnú prácu a sociálne znevýhodnené skupiny ľudí a na chudobu, čiže na marginalizované komunity a generačnú chudobu. Keďže sú s danou témou v týchto krajinách najviac spájané rómske komunity, nedá sa vyhnúť rómskej problematike a riešeniu chudoby prevažne v týchto komunitách,“ povedal pre TASR Miroslav Pollák z ETP Slovensko.

Do projektu sú zapojené organizácie Karpatská nadácia Maďarsko, ETP Slovensko, Karpatská nadácia Ukrajina a Nadácia Brána Karpát z Poľska. Tie majú pomôcť pri rozvoji a rozšírení aktivít neziskových organizácií, ktoré pôsobia v marginalizovaných komunitách vidieckeho prostredia, predovšetkým v odľahlých oblastiach štyroch zúčastnených krajín. „V severovýchodnom Maďarsku, na východnom Slovensku, juhovýchodnom

Poľsku a západnej Ukrajine sa počas 18-mesačnej medzinárodnej projektovej spolupráce vytvoria podobné siete spolupracujúcich neziskových organizácií. Medziregionálne stretnutie je spolu s vytvorením spolupracujúcich tímov významným krokom na ceste spolupráce,“ uvádza ETP Slovensko.

Okamurove výroky o rómskom koncentračnom tábore nie sú trestným činom

Praha, 16. október (TASR) – Výroky predsedu českej strany Sloboda a priama demokracia (SPD) Tomia Okamuru a jeho straníckeho kolegu Miloslava Roznera o bývalom rómskom koncentračnom tábore nie sú trestným činom. Pre Českú televíziu to uviedla štátna zástupkyňa (prokurátorka) Obvodného štátneho zastupiteľstva pre Prahu 4 Blanka Valsamisová.

Polícia odložila všetky podané trestné oznámenia vrátane toho od pozostalých rómskych obetí tábora, ktorý sa v čase druhej svetovej vojny nachádzal v českej obci Lety. Okamura v januári povedal, že tábor nebol oplotený a bol v ňom voľný pohyb.

Poslanec Rozner zasa pri kritike odkúpenia ošipárne neďaleko pietneho miesta v Letoch použil slová „neexistujúci pseudokoncentrák“.

Skupina pozostalých po obetiach tábora v Letoch v okrese Písek požadovala odškodné za morálnu ujmu. Obaja politici podľa nich porušili zákon verejným popieraním genocídy Rómov.

Zariadenie v Letoch bolo uvedené do prevádzky v auguste 1940 ako takzvaný trestný pracovný tábor. Podobné zariadenie existovalo aj v Hodoníne pri Kunštáte.

V januári 1942 sa oba tábory zmenili na zberné, v auguste boli na oboch miestach zriadené koncentračné tábory. Odvtedy do mája 1943 prešlo táborom v Letoch 1 308 Rómov, a to mužov, žien i detí, 327 z nich v ňom zahynulo a vyše 500 bolo prevezených do nacistického vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau v okupovanom Poľsku.

Z koncentračných táborov sa nevrátilo asi 600 rómskych väzňov. Podľa odhadov bolo nacistami zavraždených 90 percent českých Rómov.

O odkúpení areálu ošipárne pri obci Lety, na ktorého mieste koncentračný tábor pre Rómov stál, rozhodla vlni česká vláda vtedajšieho premiéra Bohuslava Sobotku s tým, že v odkúpenom areáli vznikne pamätník obetiam rómskeho holokaustu.

Spomienky na Helenku Jonášovú

Spomínanie na niekoho, kto opustil tento svet v nás vyvolá nával emócií, mieša sa v nás smútok s láskou, úctou aj úsmevom – spomíname na to, čo sme s tým človekom prežili. Moje spomienky na Helenku Jonášovú sú vždy spojené s jej typickým úsmevom a dobrým slovom, ktorým ona nikdy nešetrila. Prvýkrát som sa s ňou spoznal na festivale Ľudia z rodu Rómov, ktorý organizovala. Neskôr sme sa pravidelne stretávali pri aktivitách, ktoré robila. Vyžarovala z nej ľudskosť, múdrosť a mala pre všetkých otvorené srdce. Angažovala sa v práci pre náš národ, pre svoju komunitu, pomáhala konkrétnym ľuďom aj celej komunite. Jej život bol pre mnohých príkladom a inšpiráciou. Dokázala vo vyššom veku vyštudovať a urobiť si doktorát, bola súčasťou rómskeho hnutia od jeho obrody po roku 1990. Dovoľm si povedať, že pre nás, ktorí sa angažujeme v tejto oblasti bola tak trochu druhou mamou, vždy ochotnou pomôcť, vždy prajnou v snahe o všetkých sa postarať, jedlom aj dobrým slovom. Dosiahla v živote veľa, no napriek tomu zostala vždy skromná a ľudská. Nedovolila, aby som jej vykal. Vedela komunikovať s mladými aj so seniormi, vždy zostala človekom, a aj preto ju ľudia mali radi. Takto si budem našu Helu vždy pamätať.

Maroš Balog – Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity, občiansky aktivista, Banská Bystrica

Čas plynie ako voda a skôr narodená generácia Rómov nás opúšťa. Páni Ladislav Fízik, Viliam Zeman, Viliam Seman, Július Tancoš, Ján Cibula, pani doktorka Jonášová... Mal som to šťastie i česť osobne ich poznať a učiť sa od nich. Kultúrne združenie Rómov Slovenska a Helena Jonášová – toto meno sa spájalo s dámou, ktorú som neoslovoval ináč, než pani doktorka. Vnímam som ju ako charizmatickú, maximálne komunikatívnu ženu, jednu z mála rómskych osobností. Jej schopnosti koordinovať, manažovať i prezentovať veci týkajúce sa rómskej témy boli nadobudnuté dlhoročnou prácou v teréne, ale i štúdiom teórie. Aj vďaka nej sa Národný projekt Terénna sociálna práca v obciach z dielne Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR dostal z papiera do praxe a života Rómov. Bola maximálne prísna a mentorská nielen voči iným, ale i k samej sebe. Všetko v jej práci muselo mať nejaký cieľ, hmatateľný výsledok, bola bojovníčkou pre veci rómske, ale aj mediátorkou. Venovala sa aj uchovávaniu rómskej kultúry a tradícií, organizovala famózný rómsky festival Ľudia z rodu Rómov, ktorý som mal možnosť párkrát aj moderovať. S jej menom sa spájal ojedinelý projekt, v ktorom sa venovala rómskym seniorom, asi jediný na Slovensku svojho druhu. Jej rovesníci, ale i starší účastníci, si po každom stretnutí v Banskej Bystrici pochvalovali rozmer a obsah tohto projektu a tešili sa na ďalší.

Helena Jonášová odišla do rómskeho neba a zhora bude pozeráť na generácie Rómov, ako sa podarí naplniť to, o čo sa snažila vo svojom živote pri práci pre ľudí z rodu Rómov... Del o Del lake lovki phuv.

Katarína Tomášová – vedúca odboru spoločenských služieb Mestského úradu v Martine

V roku 2010 prišla na Mestský úrad v Martine predstaviť projekt Dobrý začiatok I, donorovaný Rómskym edukačným fondom v Maďarsku. Mala reálny záujem o našu martinskú rómsku komunitu, ktorý ešte umocňovala ľudskosť, empatia a dobré srd-

ce. Môžem smelo povedať, že naše pracovné vzťahy prerástli do priateľstva a počas jej návštev v Martine sme rozvíjali nielen pracovnú spoluprácu s Kultúrnym združením Rómov Slovenska, ktoré zastupovala, ale aj osobnú náklonnosť, dôveru a úctu. Nasledovalo pokračovanie projektu Dobrý začiatok II, potom knižnica hračiek, čítanie rozprávok a mnoho iných aktivít. Pani Helku si obľúbili v materskej škole, ktorú navštevovala, ale aj Rómovia z Bambusiek a Ambra Pietra, s ktorými so svojím tímom pracovala. Keď bola asi pred dvoma rokmi naposledy na mestskom úrade, povedala, že je chorá. Verili sme, že sa z toho dostane a plánovali sme ďalšiu spoluprácu. Bohužiaľ, ostalo už len pri plánoch. Na pani Helku budeme s kolegyňami spomínať len s láskou, rešpektom a pokorou. Naša spoločnosť prišla o veľkého človeka a my, ktorí sme tu ostali môžeme len povedať Česť jej pamiatke a nech pani Helka odpočíva v pokoji, veď ona na nás dohliadne aj zhora.

Lýdia Lehoczská – docentka Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Helenku Jonášovú mám v spomienkach ako priateľku, s ktorou sa síce často nestretávate, ale je vo vašom srdci nastálo a viete, že aj vy ste v jej srdci. Okrem tejto láskyplnosti bol medzi nami prítomný vzájomný rešpekt. Ja som ctila jej nesmiernu aktivitu, činorodosť, vzťah k rodine i vzťah k iným ľuďom. V istom čase mi bola pedagogickou kolegyňou v Ústave romologických štúdií (vtedy Katedre rómskej kultúry) v Nitre, kde sa podieľala na výučbe študentov a odovzdávala im aj svoje bohaté praktické skúsenosti z pomáhajúcej profesie. Neskôr tu úspešne vykonala aj rigorózne konanie. A tak na PhDr. Helenu Jonášovú môžeme spomínať ako na osobnosť, ktorá okrem praxe rešpektovala aj teoretické poznanie a dbala o svoj odborný rast. Osobitne chcem aj touto cestou poslať „tam hore“ k Helenke podakovanie za to, že mi v minulosti nezištne prepustila svoje miesto na absolvovanie stáže vo Francúzsku, ktorá ma nesmierne profesijne obohatila poznaním práce tamojších sociálnych organizácií

v prospech Rómov – Manušov a riešenia problematiky núteného kočovníctva.

I keď sme sa s Helenkou Jonášovou museli rozlúčiť, neznamená to na ňu zabudnúť. Vďaka za jej prítomnosť medzi nami a vrelosť jej srdca.

Jurina Rusnáková – riaditeľka Ústavu romologických štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

V myslí sa mi vynára spomienka, ktorá ju charakterizuje. „Jurinka, vieš ako rada by som prišla, ale z tých liekov som ospalá. Prídem budúci rok.“ Približne toto mi povedala, keď som ju tento rok na jar pozývala na oslavy Medzinárodného dňa Rómov do Nitry. A ja som bola presvedčená, že budúci rok príde. V lete sme uvažovali, čo vymyslieť, aby sme ju akože „po ceste“ mohli ísť pozrieť, bez toho otrasného pocitu rozlúčky. Nestihli sme a mne je to veľmi ľúto.

Helena Jonášová bola jednou z tých žien, ktoré nám boli vzorom. Životaschopná, nezdolná, odvážna, starostlivá. Ešte nedávno plná plánov a nápadov, čo by sme mali, mohli spraviť, pripravená pracovať a vtipkovať aj v čase, keď už jej zdravie nebolo dobré. Možno aj preto som verila, že to prekoná. S naším pracoviskom bola spätá ako jedna z prvých absolventiek sociálnej práce (to zvládla vo veku, keď už si väčšina na časy štúdia iba nostalgicky spomína), ako prednášajúca, kolegyňa, spoluautorka odborných textov, ale predovšetkým milá priateľka. Prezerala som si jej fotografie, ktoré máme v archíve nášho pracoviska – zo všetkých vyžaruje dynamika a radosť. Takúto si ju budeme pamätať.

Andrea Slobodníková – odborná asistentka na Texas A&M University – Commerce, USA

Mala som tú česť poznať tetu Helenku od môjho detstva. V prvom rade bola úžasná matka, nebola však len matkou svojho jediného syna, ktorého milovala nadovšetko a dokázala o ňom rozprávať pri každej príležitosti, ale bola matkou všetkých tých mládežníkov, ktorých stretávala a brávala každoročne na letné tábory. Letný tábor,

aký organizovala teta Hela za mojich detských čias, so stovkou rómskych aj nerómskych detí a mládežníkov z okolitých rómskych osád, sa na Slovensku nevyrovná žiadnemu inému detskému táboru. Bola to usmiata dáma, vždy dobre naladená a s chlebíkom, masielkom a salámou v ruke, aby nás mohla všetkých dobre nachovať, keď sme boli hladní a večera nám nestačila. Tak si budem pamätať tetu Helu navždy. Bola to dáma s veľkým srdcom a vášňou pomáhať tým, ktorí to potrebujú najviac. Oči v slzách, smútok v duši a naše veľké ďakujem posielame vysoko tam hore. Odpočívaj v božom pokoji. Tie spomienky, ktoré si svojou láskou vniesla do našich životov, zostanú žiť v našich srdciach navždy.

Anina Botošová – hlavná štátna radkyňa odboru rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny v Bratislave

Pani Helena Jonášová bola osobnostný pojem. Keď ste povedali jej meno, okamžite ste si predstavili jej tvár, materinské znamienko, neopakovateľný úsmev. Nebola anonymná, vedeli ste ju zaradiť kde pôsobí, ako vyzerá a akou krásnou slovenčinou hovorí. Môj nebohý ocko mi vravieval, že pochádza z rodiny hudobníkov Bartošovcov a že jej ocko bol výborný gitarista. Ja mám však spomienku na pani Helenu Jonášovú ako na človeka, ktorý bol spravodlivý. Ona nikdy nebola odtrhnutá od reality, vedela veci správne a odborne pomenovať. Moja spomienka súvisí s prácou. Kedysi sme pripravovali dotačné podklady, ktoré sa dotýkali podpory na stravu a pomôcky pre rómske deti. Rozposlali sme podklady rôznym rómskym organizáciám, osobnostiam. Nedostali sme veľa podkladov od samotných Rómov, ale jeden z nich sa vynímal. Spracovala ho pani Helena Jonášová za Kultúrne združenie Rómov Slovenska. Bolo tam uvedené, aby sme dávali pozor, že chudobné deti sú už nielen rómske deti, ale aj deti z majority – a tak sme dotačný program aj upravili. Pre mňa to bola žena so silnou vôľou a láskou k rodine, ktorá bola úžasnou náhradnou mamou a je príkladom pre nás

všetkých. Pre mňa bolo ctou, že som ju zažila a mala možnosť s ňou spolupracovať, pretože nie je veľa Rómov, s ktorými môžete viesť odborný dialóg. Bola svojrázna, neopakovateľná, proste Helena Jonášová. Česť jej pamiatke.

Slávka Mačáková – ETP Slovensko, Košice

Pani Helenku Jonášovú som spoznala na vzdelávacích podujatiach zameraných na zlepšenie školských výsledkov žiakov zo segregovaných rómskych komunít. Pani Helenka bola nesmierne obetavá, láskavá a empatická žena, z ktorej empatia priamo vyžarovala. Milovala nielen svoju rodinu, ale aj všetky deti, ktoré učila. Česť jej pamiatke.

Agnes Horváthová, občianske združenie Romano kher – Rómsky dom, Bratislava

S Helenkou sme sa spoznali v deväťdesiatych rokoch v časoch, keď tretí sektor a osobitne rómsky, bol na vzostupe. Mali sme možnosť stretávať sa na konferenciách, školeniach, akciách, ktoré nás vzdelávali, motivovali a poskytovali príležitosť vzájomne sa spoznávať. Helenka vedela tieto šance využiť. Mimoriadne túžila po vzdelávaní. Svoje vysokoškolské štúdium začala po päťdesiatke. Mohla sa vyhovoriť na prácu, na starostlivosť o rodinu. Ona však robila skúšky, tešila sa z úspechov a na rozdiel od svojich rovesníčiek, ale aj mladších žien, štúdium ukončila a absolvovala dokonca aj rigoróznou skúšku. Popri mnohých iných aktivitách organizovala letné tábory, lebo vedela, že pre deti z chudobných rodín je to jediný prázdninový zážitok mimo domova. Deti, ktoré poznám, spomínajú, že v táboroch vedených Helenkou Jonášovou bola zábava, ale aj disciplína. Vedela, ako nadviazať priateľstvá medzi deťmi, ale aj to, ako im vysvetliť základy hygieny, či slušnosti. A v čom vidím jej romipen? V jej prístupe k rodine. Po smrti svojej sestry sa snažila nahradiť ju a pomáhala neteri a synovcovi zo všetkých síl. Jej podpora bola obdivuhodná, úprimná, ne-

falšovaná a vrúcna, s akou sa bežne nestretávame.

Ingrid Kosová – občianska aktivistka, zriaďovateľka škôl Quo Vadis a Montessori, Zvolen

Počas života stretneme tisíce ľudí, ale len niekoľko z nich je výnimočných a ovplyvnia náš život. Helenka Jonášová patrila medzi tých, ktorí ma inšpirovali, nútili zamyslieť sa, ktorí ma na ceste životom formovali. Cítim obrovský smútok nad stratou tejto výnimočnej ženy. Ženy, ktorá ma udivovala svojou energiou a silou bojovať o spravodlivosť napriek neúspechom a problémom. Ženy, ktorá nikdy neváhala povedať svoj postoj a názor bez ohľadu na následky, ak obhajovala záujmy iných. Ženy s veľkým srdcom pre všetkých chudobných a najmä ženy s deťmi. Ženy, ktorá dokázala, že diskriminácia vás môže posilniť a nie zlomiť. Ženy, na ktorú nikdy nezabudnem. Česť jej pamiatke.

Vladimír Oláh – regionálny koordinátor Implementačnej agentúry Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Detva

Pamätám si ju ako optimistku, perfekcionistku, človeka, ktorý vás vedel v momente usmerniť. Napriek svojmu veku a bohatým skúsenostiam vedela prijať radu a pomocnú ruku aj od mladších. Vždy som ju vnímal ako tímovú hráčku a silnú osobnosť. Som šťastný, že som ju mohol spoznať, česť jej pamiatke.

Peter Pollák – vysokoškolský pedagóg a politik, Levoča

Helenka Jonášová bola veľkou osobnosťou, ktorá významnú časť svojho života zasvätila problematike rómskych komunít. Patrila k rómskym lídrom zo staršej generácie, ktorí vedeli odovzdať svoje skúsenosti nám, mladším. Bola to veľká rómska žena, ktorá za sebou zanechala veľké činy. S nadšením a s obrovským zanietením sme ju mohli vídať v mnohých rómskych osídleniach ale aj na odborných fórach, kde nám s chuťou odovzdávala svoje skúsenosti. He-

lenka, vďaka ti za všetko, vďaka ti za to, že som ťa poznal. Veľmi mi chýbaš, navždy ostaneš v mojom srdci.

Janka Debrecéniová – právnička, Občan, demokracia a zodpovednosť, Bratislava

Helenku som poznala od čias, keď som ako čerstvá absolventka univerzity zakotvila v ľudskoprávných vodách. Jej elán, optimizmus, viera v spravodlivosť, presvedčenie, že pozitívne zmeny v situácii Rómov, Rómok a ich komunít, ale zároveň aj v celej spoločnosti sú možné, zápal pre vec, pracovitost a neúnavnosť, kompetentnosť, vzdelanosť a jej nikdy neutíchajúca túžba po nových poznatkoch sú len niektoré z mnohých superlatívov, ktoré jej právom patria. Jednoducho, bolo sa od nej čo učiť a čím sa inšpirovať. A potom je tu množstvo čriepkov, úsmevných, osobných či inak dojímavých. Ako mi rozprávala, že keď v šesťdesiatich piatich rokoch stála na pódii počas svojej promócie, zadržovala plač, lebo sa toho nedožili jej rodičia. Ako mi po narodení mojej prvej dcéry úplne prvá volala do pôrodnice (predbehla ešte aj mojich rodičov) a „spustila“ spôsobom sebe vlastným. Ako nejednému ministerskému úradníkovi čo-to polopatisticky vysvetlila. Ako mi pred pár týždňami, počas nášho posledného telefonického rozhovoru plná optimizmu hovorila, že má síce onkologické ochorenie, ale že sa mu len tak nepoddá, lebo tu chce ďalej žiť pre svoje vnučky. A ako náš telefonát zakončila vetou: „Pozdrav si detúčky!“ Stále ťa počujem, Helenka. Veľmi nám chýbaš.

Jana Luptáková – pedagogička, Detva

Ja si na Helenku Jonášovú spomínam ako na húževnatú, múdru a modernú ženu. Považujem ju za podstatný pilier ženského rómskeho hnutia a národného obrodnenia Rómov na Slovensku a odborníčku v oblasti rómskej témy a sociálnej práce.

Zuzana Kumanová – etnografka, In Minorita, Bratislava

Helu Jonášovú som spoznala v roku 1994 v organizácii Združenie inteligencie

Rómov. Bola to moja prvá skúsenosť s neziskovou rómskou organizáciou. Potom som ju sporadicky stretávala na rôznych konferenciách, workshopoch a seminároch. Možnosť viac spolupracovať sme mali koncom 90-tych rokov na projektoch zameraných na zlepšovanie zdravotného stavu v rómskych komunitách cez Nadáciu Inf ROMA. Aká bola? Priama, ľudská, zhovorčivá. Obdivujem, že mala silu a vytrvalosť absolvovať vysokoškolské štúdium vo vyššom veku a tiež, že napriek tomu, že už bola v dôchodku neúnavne pracovala v neziskovom sektore. S porozumením a empatiou pracovala s mladými ľuďmi, venovala sa aj seniorom.

Postupne odchádzajú zakladatelia rómskeho obrodného hnutia po roku 1989 a zostáva po nich priestor, ktorý nám otvorili a voviedli nás na cestu práce pre rómsku komunitu. Chcem veľmi veriť, že v ich odkaze dokážeme dôstojne pokračovať. S úctou budem spomínať na Helenku Jonášovú.

Lucia Chromčáková – terénna sociálna pracovníčka, Stará Kremnička

Rada na pani Jonášovú spomínam. Mala som tú česť byť jednou z mnohých, ktorí ju osobne poznali. Bola človek nielen s veľkým Č, ale aj s veľkým srdcom a mnohými vedomosťami a skúsenosťami. Vždy som sa tešila na naše spoločné stretnutia, ktoré pre nás terénnych sociálnych pracovníkov organizovala pani Helenka spolu s Andrejkou „Baškou“ Bučkovou. Boli to rôzne vzdelávania, kde som spoznala mnoho skvelých ľudí. Je mi ľúto, že sa nám už nepodarí sa znovu stretnúť.

Klára Orgovánová – riaditeľka Rómskeho inštitútu n. o., Bratislava

Som presvedčená, že tak ako pre mňa, aj pre mnohých ľudí z mojej generácie bola Helenka hlavne autoritou. Niekedy na začiatku mojej práce s Rómami, keď som ju ešte bližšie nepoznala som sa bála, že to, čo poviem, sa jej nebude páčiť. Bola mimoriadne aktívna, o všetko sa zaujímala a dbala aj na maličkosti. Zbierala informácie, cestovala, stretávala sa s ľuďmi, študovala a ovplyvňovala dôležité veci. Jej názor mal význam a váhu. V regióne, kde žila a pracovala, pomohla mnohým ľuďom a ovplyvnila osudy niekoľkých mladých ľudí.

Bola pre mňa skvelou osobou na získavanie informácií a podpory, ak som potrebovala. Zavolala som a dozvedela som sa okrem pracovných vecí aj dôležité pletky a niekoľko dobrých receptov. Pri mojich cestách z Bratislavy na východ mám v Banskej Bystrici vždy pocit, že tu niekoho blízkeho mám. Keď som chcela, mohla som sa zastaviť. Urobila mi jedlo a cítila som sa ako doma. Bude mi chýbať.

Darina Tokoliová – učiteľka, Kremnica

Moje prvé stretnutie s Helenkou v júni 1993 bolo rozhodujúce pre moju budúcnosť. Stretla som rómsku ženu – energickú, múdru, zhovorčivú, láskavú. Bola som ňou očarená a ona si ma „adoptovala“ a začala ma viesť na ceste pomoci najslabšej skupine Rómov. Inšpirovala ma aj pri zvyšovaní si vzdelania. Obdivovala som jej energiu, ktorou disponovala pri práci, vtedy na okresnom úrade, v mimovládnej organizácii a počas vysokoškolského štúdia v Nitre. Bola mojou poradkyňou, učiteľkou, utešiteľkou. Mesiac pred smrťou mi hovorila o radoch z vnučiek, o tom, čo chce ešte stihnúť urobiť v oblasti pomoci Rómom, radila mi, aby som nezhazovala so zdravím. Naše rozhovory boli minimálne hodinové. Určite viem, že bola ženou, o ktorej budem učiť svojich žiakov, ostane navždy príkladom silnej rómskej osobnosti.

Odišla moja najlepšia kamarátka, ktorú mi už nikto nenahradí. Slovom neviem vyjadriť smútok za ňou, moje srdce ešte stále plače.

*Pripravil: Braňo Oláh.
Foto: archív ŠVK Prešov*

Lesné dievča / Vešuňi čhaj

Príbeh, ktorý vám teraz rozpoviem sa odohráva v malej rómskej osade, ktorá sa nachádzala pod lesom v grófstve Atilsko a v nej žili, ako je už súdené, Rómovia. Žilo tam aj nebojácne dievčatko, ktorému rodičia dali u Rómov nezvyčajné meno Lesana. Možno aj preto veľmi rado a často chodilo do lesa neďaleko osady a nebálo sa nikoho a ničoho, žiadnych nástrah, ktoré les ponúka. Kým sa ostatné deti v osade hrali na naháňačky alebo skrývačky, ona radšej išla do lesa. Les poznala ako svoje dlane, a tak sa nemohlo stať, že by zabľúdila. Poznala všetky lesné plody a huby a stromom v lese dávala rôzne mená: vysoký, hrubý, malý, krivý, naklonený, zlomený a podľa týchto stromov sa aj vedela v lese orientovať. Aj keď sa volala Lesana, všetci v osade jej nehovorili inak ako Vešuňi čhaj. Rómovia pripisovali jej nebojácnosť tomu, že sa narodila v tej najhoršej a najsilnejšej búrke akú kedy krajina zažila. Hromy bili a blesky šľahali krajinou a vtedy ju jej mama v silných bolestiach bez asistencie pôrodnej babice, ktorá pre búрку nestihla prísť do osady, priviedla na svet živú, zdravú a veľmi peknú. Lesana rástla ako z vody a čím bola staršia, tým bola krajšia a múdrejšia. Raz na jeseň, keď mala desať rokov, vybrala sa do lesa obdivovať jeho jesennú krásu. Ako sa tak prechádzala po lese, začula niečo alebo niekoho zavýjať. Bolo to, ako keby niekto plakal a volal o pomoc. Dievčina sa preto vybrala za zvukom. Prišla k húštine a v nej zbadala čierneho vlka, ktorému sa labka zachytila v pytliačkej pasci. „Kde si sa tu vzal, vlčok, a čo sa ti stalo?“ prihovorila sa vlkovi a vôbec sa ho nebála, že by jej mohol ublížiť. „Ukáž labku, pomôžem ti dostať sa z pasce!“ a chytila mu labku. Vlk sa ani nepohol a dovolil jej, aby mu pomohla. Dievčina mu vytiahla labku z pasce a videla, že ju má poranenú a možno aj zlomenú. „Musím ti labku ošetriť. Možno ju máš aj zlomenú! Pôjdeš za mnou, vlčok, ku nám domov, tam ťa schovám v našej šope a ošetrím ti labku,“ povedala dievčina vlkovi a ten krívajúc na jednu labku išiel za ňou. V šope mu vyčistila ranu, obviazala ju starými handrami a labku spevnila tenkými doštičkami. Asi týždeň ho schovávala, nosila mu jesť a liečila. Potom prišlo to, čo Rómov z osady veľmi vystrašilo. V osade sa objavil veľký vlk, bola to čierna vlčica. Rómovia sa zľakli, že niekoho napadne a ublíži mu, lebo nikdy nepočuli, že by v lese pri osade žili vlci, a tak chlapi schytili čo mali poruke – lopaty, sekery – a chceli vlčicu zabiť. V tom dievčina vybehla zo šopy a skríkla: „Nie! Nie, otec! Nezabíjajte ju! Ona si prišla po vlka, zrejme svojho syna, ktorý je u nás v šope. V lese sa mu zachytila labka v pasci, mal ju zranenú, tak som ho vzala domov do našej šopy, kde som mu labku liečila a kŕmila ho. Prosím, ocko, nie!“ prosila ocka držiac vlka za jeho hrivu. Jej otec Bela bol taký zaskočený a vystrašený, že sa ani nezmohol na slovo. Veľmi sa zľakol o svoju dcéru, veď ju mohol vlk roztrhať. „Dcéčka moja, veď ti mohol ten vlk ublížiť!“ prehovorila jej mama Ilona. „Nemusíte sa báť, vlci nie sú takí zlí ako sa o nich hovorí, to skôr oni sa boja človeka. Tento potreboval pomôcť, tak som mu pomohla a teraz môže ísť,“ vysvetlila dievčina rodičom a pustila vlka za čiernou vlčicou. Ešte predtým, než sa stratili v lese sa vlk otočil k dievčine a pozrel jej priamo do očí, ako keby jej chcel poďakovať alebo niečo povedať. Potom o vlkovi a vlčici nebolo počuť dlhé roky.

Bola zima a vonku plno snehu. Blížili sa Vianoce. Vešuňi čhaj mala už pätnásť rokov, keď okolo osady išiel horár a oznámil Rómom, aby boli na pozore, lebo v lese v snehu objavil vlčie stopy. Keď to počula dievčina, neváhala a vybrala sa do lesa. Cítila, že to je vlčica a vlk, ktorého zachránila. Ako sa tak brodila hustým a veľkým snehom, potkla sa, spadla a udrela si hlavu o strom.

Ostala nehybne ležať. Bola už tma a rodičia sa o ňu veľmi báli, veď bola ich jedináčik, a preto sa otec zašiel pozrieť na okraj lesa. Tam našiel stopy po topánkach svojej dcéry. Vedel, že išla hľadať vlkov. Otec bol vystrašený, či sa jej v lese nedajboh niečo nestalo, a tak požiadal chlapov v osade, aby s ním šli do lesa hľadať jeho dcéru. Chlapi neváhali, vyzbrojili sa náradím a s faklami v ruke sa vybrali do lesa. Keď našli vlčie stopy, vybrali sa za nimi. Otec vedel, že aj jeho dcéra išla za tými stopami. Keď došli k stromu, o ktorý si dievčina udrela hlavu, neverili vlastným očiам. Vlčica a vlk prikrývali dievčinu svojimi huňatými srstami, aby nezamrzla. Vlk jej ešte obľizoval tvár, ako keby jej prejavoval oddanosť a zdôrazňoval silné puto k dievčine. Rómovia si mysleli, že vlci chcú dievčine ublížiť a chceli ich napadnúť a odohnať, ale Bela si všimol, že jej pomáhajú. „Nechajte to tak, keby jej chceli ublížiť, tak už by to urobili dávno, ale oni jej pomáhajú,“ vysvetlil Bela chlapom a pomaly sa blížil k svojej dcére. Vlčica a vlk Belovi ustúpili, ten ju vzal do náručia a rýchlo s ňou utekal domov, kde dcéru uložil do teplej postele a poslal po liečiteľku. Dievčina mala vysoké teploty a blúznila: „Kde je? Mami, oco, kde je?“ „Len lež, dcérka moja, si ešte slabá,“ upokojovala ju mama. „Povedzte mi, kde je?“ spýtala sa opäť. Práve došla liečiteľka, ktorá jej uvarila odvar z liečivých bylín a dala sa jej napiť. Dievča zaspalo. Keď sa po niekoľkých hodinách zobudilo, opäť sa spýtalo: „Mami, oco, kde je?“ Otec vedel, že sa pýta na vlka. „Tu je vonku, idem po neho,“ odpovedal otec a vybral sa do lesa po vlka. Lenže ďaleko nemusel chodiť, vlk aj s vlčicou stáli pred ich domčekom. Otec pustil vlka k svojej dcére do izby a nechal ich tak. „Zbláznil si sa? Čo chceš, aby jej ublížil?“ revala na neho žena. „Nerob paniku, žena moja, ak by jej chcel ublížiť, urobil by to už v lese,“ upokojoval ženu, ktorá ho začala chápať a veriť mu, že ich dcérke neublíži. Bela však mal zvláštne pocity, že medzi jeho dcérou a vlkom je nejaké silné puto. Keď Vešuňi čhaj vyzdravela, vlk a vlčica odišli do lesa, ale potom veľmi často chodili do osady medzi Rómov a nikto sa ich nebál, deti sa s nimi hrali ako so psíkmi.

Prešli tri roky a Vešuňi čhaj mala osemnásť. Rodičia Bela a Ilona jej hovoria: „Dcéra naša, si už dospelá, a preto sme ťa sľúbili kováčovmu synovi Kalovi. Vydáš sa za neho!“ „Nie, milý rodičia, vážim si vás, ale za neho sa nevydám!“ oponovala rodičom, odišla z izby a silno zabuchla dverami. Utekala do lesa za vlkom. Večer sa vrátila domov a otec jej rázne hovorí: „V sobotu príde Kalo aj s rodičmi požiadať ťa o ruku. Zasnúbite sa a basta! Budeš nás, rodičov, počúvať!“ Otec zvýšil tón. Vešuňi čhaj nepovedala ani slovo, iba premýšľala ako povedať rodičom, že ona cíti lásku k niekomu inému. Keď ju v sobotu prišiel Kalo s rodičmi požiadať ju o ruku, dievčina povedala pred všetkými: „Kalo, ja sa nemôžem za teba vydať, lebo milujem iného.“ Jej rodičia nechápali, koho môže milovať, keď nikdy žiadneho chlapca nemala. „A koho miluješ? Smiem vedieť?“ spýtal sa jej Kalo. „Nie je to človek, ale milujem ho s celého svojho srdca a viaže ma k nemu nejaké nevysvetliteľné puto,“ odpovedala Kalovi. „Môžeš byť konkrétnejšia?“ spýtal sa jej otec. Vtedy vlk vošiel do izby a dievčina povedala: „Milujem tohto vlka!“ a pobožkala ho. Vtedy sa vonku strhla silná búrka. Hromy bili a blesky šľahali a v tom sa vlk premenil na krásneho urasteného mládenca a vlčica na krásnu ženu s peknými dlhými čiernymi vlasmi. Bola to mládenčova mama. Rómovia nechápali, čo sa to deje, ale žena, ktorá bola z neďalekého grófstva a matka mládenca prehovorila: „Rómovia, volám sa Barbora a aj ja som Rómkka z osady v grófstve Ambrózske. Tento mládenec je môj syn, ktorému som ešte nestihla dať meno. Vysvetlím prečo. Milova-

la som jedného muža, syna najbohatšieho grófa v okolí a on miloval mňa. Jeho otec gróf Ambróz bol proti nášmu vzťahu, a tak svojho jediného syna poslal k vojsku, aby nás odlúčil od seba a aby na mňa mohol zabudnúť. Pred osemnástimi rokmi, keď sa krajinou prehnala tá najhoršia a najsilnejšia búrka, akú kedy krajina zažila, hromy bili a blesky šľahali, vtedy som sama a v silných bolestiach rodila môjho syna. Zrejme aj ty, Ilona, si vtedy porodila svoju dcéru, lebo sú v rovnakom veku,“ vysvetľuje Barbora so slzami v očiach a pokračuje: „to však nebolo všetko. Keď sa gróf Ambróz a otec môjho milovaného dozvedel, že čakám dieťa, zaplatil veštici Jakhvaľe z našej osady, aby mňa a moje novorodené dieťa zakliala na nejaké zdravé zvieratá. Jakhvaľi ma zakliala tak, že v momente, keď porodím svoje dieťa, premeníme sa na vlkov. Keď som priviedla na svet môjho chlapčeka, hneď sme sa premenili – ja na vlčicu a môj synček na malé vlča, ktoré som vzala do papule a utiekla s ním do lesa. Preto som mu ešte nedala ani meno. Odvtedy až doteraz sme blúdili okolitými lesmi,“ vyrozprávala Barbora a slzy jej tiekli dole tvárou. „Nebýt tejto krásnej a dobrej dievčiny, nikdy by sa kliatba neprelomila a my by sme sa večne túlili lesmi. Ďakujem ti, krásavica moja,“ poďakovala sa dievčine.

Vrátime sa teraz na chvíľu do vedľajšieho grófstva Ambrózske. Čo sa vlastne stalo ešte predtým, než Jakhvaľi zakliala Rómkku Barboru a jej syna? Ako sme už spomínali, gróf poslal svojho syna k vojsku, aby sa viac nestretával s Barborou a zabudol na ňu. Syna presvedčil, že to je iba na rok a každý mladý muž si musí splniť svoju občiansku povinnosť a obraňovať svoju vlasť. Ten otca počúvol, veď to bude iba na rok a aspoň sa presvedčí, či ho Barbora má naozaj rada. Mala to byť skúška pre oboch. Ešte predtým, ako veštica zakliala Barboru a jej syna na vlkov, upozornila veštica grófa, že kliatbu možno prelomiť. Ak sa nájde dievčina, ktorá sa do vlka zamiluje a vysloví svoju lásku k nemu verejne. Gróf neveril, že by sa nejaká taká našla, a preto si z toho nič nerobil. Po tom, ako Barbora porodila a veštica ju a jej syna premenila na vlkov, vrátil sa z vojska grófov syn, ktorý svoju milovanú doma nenašiel. Nevedel, čo sa stalo. Otec mu hovoril, že jeho Barbora sa vydala za iného a odišla veľmi ďaleko, iní mu zase hovorili, že čakala dieťa, ale tiež nevedia kde je. Grófov syn Izidor ju preto začal hľadať a neprestal doteraz.

Podme naspäť do osady. „Neďakujte mi, nemáte za čo, teta! Ja som šťastná, že nie ste vlci, ale ľudia. Cítila som nejaké zvláštne puto k vášmu synovi, preto som sa do neho zamilovala,“ povedala Vešuňi čhaj Barbore. Rómovia v osade ostali v nemom úžase nad príbehom, ktorý im vyrozprávala Barbora a aj oni vyronili slzy. Bela a Ilona pozvali Barbora a jej syna k sebe a pohostili ich. „Zatiaľ môžete bývať u nás, ak nemáte kam ísť,“ povedal Bela Barbore a jej synovi. Tá poďakovala za ponuku a povedala: „Ďakujem, ale ja musím ísť aj so synom domov. Mám ešte nevybavené účty s niektorými ľuďmi.“ Bela to pochopil a všetci Rómovia ich vyprevadili z osady na cestu. „Po teba sa, Vešuňi čhaj, vráťim,“ odvetil Barborin syn.

Keď grófov syn Izidor zbadal Barboru, svoju milovanú a svojho syna, nevedel čo robiť od radosti, či má plakať alebo sa radowať, že ich po toľkých rokoch hľadania konečne našiel. Barbora mu všetko vyrozprávala, čo urobil jeho otec a veštica Jakhvaľi s ňou a ich synom. Izidor bol na svojho otca veľmi naštvaný. Keď sa však gróf dozvedel, že kliatba bola prelomená, bál sa svojho syna, čo mu povie na to, čo spravil a od strachu ho šľak trafil a zomrel. Veštica Jakhvaľi od strachu, čo s ňou urobia Rómovia z osady za to, že zakliala Barboru a jej syna ušla z osady a aj z grófstva nevedno kam. Mladý gróf Izidor si vzal za ženu svoju milovanú

Barboru a ujali sa grófstva Ambrózske. Ich syn si vzal za ženu Vešuňi čhaj, ktorá mu dala meno Lesan, ale volala ho Vešunočhavo a žili v paláci v grófstve Ambrózske šťastne a mali päť detí. Ak nepomreli, tak tam žijú dodnes. A ešte niečo: ak by ste niekedy a niekde stretli staršiu ženu s veľkými očami, vedzte, že je to veštica Jakhvaľi a strážte sa jej, aby vám neporobila.

* * *

O pripheňiben, savo tumenge akana vakeraha pes ačhila andre cikni romaňi osada, savi sas tel o veš andro grofiko rajipen Atilsko u andre late dživenas, sar imar hin phendo le devlestar, o Roma. Dživelas odoj the nadarandutňi čhajori, savake o dad the e daj dine ko Roma naprindarnuto nav Lesana. Talam the vaš oda igen lošanas the mindik phirelas andro veš nadur la osadatar u nadaralas nĭkastar the nĭsostar, nĭsave darandipendar, save andro veš hin. Medik aver čhavore andre osada pes bavinenas pro denašle abo garude, hoj radeder džalas andro veš. O veš prindžarelas sar peskre burňika, u avka pes našti ačhila, hoj pes našađahas. Prindžarelas savore vešune chavibena the chuchura u le rukhenge andro veš delas sojekhaver nava: učo, thulo, cikno, bango, bandardo, phago u prekal kala rukha džanelas kaj pes andro veš arakhel. Choc pes vičhinelas Lesana, savore andre osada lake naphenenas nĭsar ča Vešuňi čhaj. O Roma irinenas lakro nadarandipen oleske, hoj ulila andre oda nekgoreder the neksoraleder baro brišind savo kana e them zadžidĭla. O perumy marenas u o jagale labonas la themaha u akor lakri daj andro bare dukha bijal e ulišagaskri babica, savi anglo baro brišind nadoavla andre osada, la anda pre luma džida, sasta the igen šukara. E Lesana barolas sar le paňestar u so sas phureder, oleha sas šukareder the godžavedr. Jekhvar anglo jevend, sar lake sas vaj deš berš, pes kidňa avri andro veš te jakharel leskro anglojevenduno šukariben. Sar avka phirelas pal o veš, šunđa vareso abo varekas te skuvinel. Sas oda, sar te vareko rundahas the vičhindahas pro šigitiben. E čhaj pes vaš oda kidňa pal o hantos. Avla kijo thule kandre u andre lende dikhla ka les ruves, saveske pes o pindro chudňa andro zachudipen. „Kaj tut adaj ilal, ruveja, u so pes tuke ačhila?“ privakerđa pes kijo ruv u aňi sikra lestar nadaralas, kaj la šaj vareso kerel. „Sikav o pindro, šigitinava tuke pes te dochudel andal o zachudipen!“ u chudňa leske o pindro. O ruv peha aňi načalađa u domukla lake, kaj leske te šigitinel. E čhaj leske cirdňa avri o pindro andal o zachudipen u dikhla, kaj hino dukhado u talam the phaglo. „Som tromadĭ tuke te sastarel o pindro. Talam tute hino the phaglo! Aveha pal mande, ruveja, ke amende khere, odoj tut garuvava andre amari šopa u sasťarava tuke o pindro,“ phendä e čhaj le ruveske u oda bangunes pre jekh pindro džalas pal late. Andre šopa leskre žužardä e čhindĭ, savi andrepatardä purane patavenca u o pindro leske zoralfardä sane kaštorencä. Vaj jekh kurko les garuvelas, hordinelas leske te chal the sastarelas. Palis avla oda, so le Romen andal e osada bares avridarada. Andre osada pes sikađa baro ruv, oda sas kaľi ruvica. O Roma pes darandĭle, hoj pre varekaste chufela u dukharela les, bo šoha našunde, hoj andro veš paš e osada dživen ruva, u avka o murša chudne so len sas tel o vast - lopaty, tovera - u kamle la ruvica te murdarel. Andre oda e čhaj denašla avri andal e šopa u viskinda: „Na! Na, dade! Namurdaren la! Oj avla pal o ruv, talam peskro čhavo, savo hino ke amende andre šopa. Andro veš pes leske chudňa o pindro andro zachudņipen, sas dukhado, avka les ifom khere andre amari šopa, kaj leske o pindro sasťaravas the davas les te chal. Mangav, dade, na!“ mangelas le dades u chudelas le ruves šerestar. Lakro dad o Belas sas zachuťilo the darandnuto, hoj naphenda aňi lav. Igen

darandíla pal peskri čhaj, se la šaj o ruv roz-čingerda. „Mri čhajori, se tut šaj oda ruv dukhadás!“ prevakerda kija late e daj e Ilona. „Natroman pes te daral, o ruva nane ajse nalache sar pes pal lende vakerel, oda sigeder on daran le manušestar. Kaleske kampelas šigitišagos, ta leske šigitindom u akana šaj džal,“ avriphenda e čhaj le dadeske the la dake u mukla le ruves pal e kali ruvica. Mek anglal oda, medik našlile andro veš pes o ruv visardá kije čhaj u dikhla lake andro jakha, sar te kamľahas lake te palikerel abo vareso te phenel. Palis pal o ruv the ruvica našundolas but berša.

Sas jevend u avri pherdo jiv. Avelas e Karačoňa. La Vešuňichake sas akor dešupandž berš, sar pašal e osada džalas o heďaris u ov phenda le romenge, kaj te den pozoris, bo andro veš andro jiv arakhla ruvengre šlapaja. Sar oda šundá e čhaj, naužarda u kidňa pes avri andro veš. Šunelas, hoj oda e ruvica the o ruv, saves sastarda. Sar avka džalas bare jivehas, podgeľa lake o pindro, peľa u demaďa o šero andro rukh. Ačhíla načaladones te pašlol. Sas imar šištino u o dad the e daj pal late igen daranas, se sas lengri jekhuňi, u vaš oda o dad geľa te dikhel pro agor le vešeske. Odoj arakhla šlapaja pal o kamašli peskra čhakre. Džanelas, hoj geľa te rodel le ruven. O dad sas igen darandnuto, či pes lake andro veš marakhel o del vareso naačhíla, u avka mangľa le muršen andal e osada, kaj leha te džan andro veš te rodel leskra čha. O murša naužarde, ile o sersami u le jagunenca andro vasta kidne pes andro veš. Sar arakhle le ruvengre šlapaja, kidne pes tiš pal lende. O dad džanelas, hoj the leskri čhaj geľa pal kala šlapaja. Sar doavle kijo rukh, andre savo e čhaj demaďa o šero, napaťanas peskre jakhenge. E ruvica the o ruv učarenas la čha peskre thule puženca, kaj te na fadinel. O ruv lake mek čarelas u muj, sar te lake sikadahas sogalipen the uprevazďňahas o zoralo phandlipen kije čhaj. O Roma peske gondolinenas, hoj o ruva kamen la čha te dukhavel u kamle len te marel the te tradel, kajča o Belas dikhla, hoj lake šigitinen. „Muken oda avka, te la kamlehas te dukhavel, ta imar oda kerdehas čirla, kajča on lake šigitinen,“ avriphenda o Belas le muršenge u polokes pes pašarelas kija peskri čhaj.

E ruvica the o ruv le Belaske gele seraha, ov la íla andre angali u sigo laha denašelas khere, kaj la čha thoda andro tato hados u bičhaďa pal e drabaňi. La čha sas uče tatipena u nasas paše godi: „Kaj hino? Daje, dade, kaj hino?“ „Ča pašľuv, mričhajori, sal mek bizorali,“ smirarelas la e daj. „Phenen mange, kaj hino?“ phučľa pes pale. Ipen doavľa e drabaňi, savi lake tada tejos le sastaripnaskre drabendar u diňa la te pijel. E čhaj zasufa. Sar pal o vajkeci ori ušľila upre, pale pes phučľa: „Daje, dade, kaj hino?“ O dad džanelas, hoj pes phučhel pro ruv. „Kadaď hino avri, džav pal leste,“ palephenda o dad u kidňa pes andro veš pal o ruv. Kajča dur na sas tromado te džal, o ruv the la ruvaha ačhenas anglal lengro kheroro. O dad mukla le ruves kija peskri čhaj andro kher u mukla len avka. „Diliňalíľal? So kames, kaj la te dukhavel?“ viskinelas pre leste e romňi. „Maker bijošero, romňi miri, te la kamľahas te dukhavel, kerdahas oda imar andro veš,“ smirarelas la romňa, savi les chudňa te ačalol the te paťal leske, hoj lengra čhake na dukhavela. Le Belas kajča sas sojekhaver šuňibena, hoj maškar leskri čhaj the ruv hin varesavo zoralo phandlipen. Sar e Vešuňi čhaj sastíla avri, o ruv the e ruvica gele andro veš, kajča palis mindik avenas andre osada maškar o Roma u niko pes lendar nadaralas, o čhavore pes lenca bavinenas sar le rikonorenca.

Pregele trin berš u la Vešuňichake sas dešochto berš. O dad o Belas the e daj e Ilona lake phenen: „Čhaje amari, sal imar džuvli, u vaš oda tut egerindam le chartaskre čhaske le Kaleske. Džaha romeste pal leste!“ „Na, kamaďuno dad the daj, udžanav tumen, kajča pal leste na džava romeste!“ palephenelas le dadeske the dake, geľa avri andal o kher u zoraha demaďa le vudareha. Denašelas andro veš pal o ruv. Raťi pes visardá khere u o dad lake zorales phenel: „Sombatone avela o Kalo the le dadeha the la daha tut te mangel. Mangavena tumen u basta! Šuneha amen, le dades the la da!“ O dad vazďňa o hangos. E Vešuňi čhaj naphenda aňi lav, kajča gondolinelas sar te phenel le dadeske the la dake, hoj oj šunel kamiben kija varekaste avreste. Sar la sombatone avľa o Kalo le dadeha the la daha te mangavel, e čhaj phen-

ďa anglal savore: „Kalo, me našti pal tu džav romeste, bol kamav avres.“ Lakro dad the daj naachalonas, kas šaj kamel, te šoha aver čhavo la nasas. „U kas kames? Šaj džanav?“ phučľa latar o Kalo. „Nane oda manuš, kajča kamav les calone peskre jileha u phandel man kija leste vareso navriphendo phandlipen,“ palephenda le Kaleske. „Šaj vakeres pašeder?“ phučľa pes latar o dad. Akor o ruv avľa andro kher u e čhaj phenda: „Kamav kales ruves!“ u čumidľa les. Akor avri chudňa te del baro brišind. O perumy marenas u o jagale labonas u andre oda o ruv pes čerinda pro šukar učo čhavo u e ruvica pre šukar džuvli le šukare bare kale balenca. Oda sas le časkri daj. O Roma naachalonas, so pes kerel, kajča e džuvli, savi sas andal o nadur grofiko rajipen u daj le terne čhaske prevakerda: „Romale, vičhinav man Barbora u the me som Romňi andal e osada andal o grofiko rajipen Ambrozsko. Kada terno čhavo hino miro čhavo, saveske mekh nadiňom nav. Phenava soske. Kamavas jekhe muršes, le čhas le nekbavalederskre grofoskre u ov kamelas man. Leskro dad o grofos Ambroz sas proci amaro phandlipen, u avka peskre jekhutne čhas bičhaďa paš o slugaďa, kaj amen te odlel pašal peste u avka pre mande šaj bisterel. Anglo dešochto berš, sar la themaha pregeľa oda nekgoreder the nekszorededer baro brišind, savo kana akor e them zadžidíla, o perumi maremas u o jagale labonas, akor korkori u andre bare zorale dukha pašľuvavas tele mire čhas. Talam the tu, Ilon, akor pašľuvehas tele tira čha, bo hine andre jekh berša,“ avrivakerel e Barbora le apsenca andro jakha u vakerel durededer: „oda nasas savoro. Sar pes o grofos Ambroz o dad mire kamaďuneskro dodžanľa, hoj užarav čhavores, poťinda la drabaňa la Jakhvala andal amari osada, kaj man the mire nevoulišag-oskre čhavores te pokerel pre varesavo zoralo džviros. E Jakhvali man pokerďa avka, hoj ipen akor, sar pašľuvava tele mire čhas, amen čerinla pro ruva. Sar andom pre luma mire muršores, akor pes čerindam - me pre ruvica u miro čhavoro pro cikno ruvoro, saves ílom andro muj u denašľom leha andro veš. Vaš oda leske mek nadiňom aňi

nav. Akorestar dži akana bigodaħa phirahas pal savore veša,“ avrivakerďa e Barbora u o apsa lake čulanás tele le mujeha. „Te naulahas kaja šukar the lačhi čhaj, šoha pes o pokeriben na phagľahas u amen mindik phirdamas le vešenca. Palikeras tuke, šukarori miri,“ palikerďa la čhake.

Avas akana sikra andro pašaluno grofiko rajipen Ambrozsko. So pes čačeste ačhíla mek anglal oda, medik e Jakhvali pokerďa la Romňa la Barbora the lakre čhas? Sar imar leperdam, o grofos bičhaďa peskre čhas kijo slugadža, kaj pes buter te na arakhel la Barbora u te bisterel pre late. Le čhas telethoda, hoj oda hin ča pre jekh berš u dojekh terno murš hino tromado te kerel peskro manušikano tromadipen u te bajinel pal peskri them. Ov le dades šuňďa, se oda ela ča pro jekh berš u barča pes presikavela, či les e Barbora čačes kamel. Kamla oda te el dosikaviben prekal soduj džene. Mek anglal oda, sar e drabaňi pokerďa la Barbora the lakre čhas pro ruva, uprephenda e drabaňi le grofoske, hoj o pokeriben šaj te phagerel. Te pes arakhela čhaj, savi pes andro ruv zakamela u phenela avri peskro kamiben kija leste anglo manuša. O grofos napaťalas, hoj pes ajsi varesavi arakhľahas, u vaš oda peske olesťar nič nakerelas. Pal oda, sar e Barbora ločíla u e drabaňi la the lakre čhas čerinda pro ruva, visardá pes pašal o slugaďa le grofoskro čhavo, savo peskra kamaďuňa khere naarakhľa. Nadžanelas, so pes ačhíla. O dad leske phenda, hoj leskri Barbora geľa romesta pal aver u geľa igen dur, aver leske pale phenenas, hoj užarelas čhavores, kajča tiš nadžanen kaj hiňi. Le grofoskro čhavo o Izidor la vaš oda chudňa te rodel u napreačhíla dži akana.

Avas pale andre osada. „Mapalikeren mange, nane vaš soske, neno! Me som bachťali, hoj nasan ruva, aľe manuša. Me the šunavas varesavo sojekhaver phandlipen kija tumaro čhavo, vaš oda pes andre leste zakamľom,“ phenda e Vešuňi čhaj la Barborake. O Roma andre osada ačhile andro bivakeribnaskro lošaňiben u upral o pripheňiben, savo lenge avrivakerďa e Barbora u the on chudne te rovel. O Belas the e Ilona vičhinde la Barbora the lakre čhas ke peste u sikade lenge paťiv. „Džikana kamena šaj bešen ke amende, te tumen nane kaj te džal,“ phenda o Belas la Barborake the lakre čhaske. Oj palikerďa vaš e paťiv u phenda: „Palikerav, kajča me som tromadí te džal the le čhaha khere. Hin man mek nakerdeavri buta varesave manušenca.“ O Belas ačalíľas u savore Roma len ľigendeavri andal e osada pro drom. „Pal tute pes, Vešuňi čhaj, visarava,“ phenda la Barborakro čhavo.

Sar legrofoskro čhavo o Izidor dikhla la Barbora, peskra kamaďuňa the peskre čhas, nadžanelas so te kerel le lošaňibnastar, či kamel te rovel, abo te lošanel, hoj len pal kajci rodipnaskre berša arakhľa. E Barbora leske sa avrivakerďa, so kerďa lakro dad the e drabaňi Jakhvali laha the lengre čhaha. O Izidor sas pre peskro dad bares chofamen. Sar pes dodžanľa o grofos, hoj o pokeriben sas prephaglo, daralas pes peskre čhastar, so leske phenela pre oda, so kerďa u andre dar les taľinda e muľardi u muľa. E drabaňi Jakhvali daratar, so laha kerena o Roma andal e osada vaš oda, hoj pokerďa la Barbora the lakre čhas denašľa andal e osada the grofiko rajipen nadžanlo kaj. O terno grofos Izidor peske íľa romňake peskra kamaďuňa la Barbora u preíľa o grofiko rajipen Ambrozsko. Lengro čhavo peske íľa romňake la Vešuňi čhaj, savi leske diňa nav Lesan, kajča vičhinelas les Vešunočhavo u dživenas andro rajiko kher andro grofiko rajipen Ambrozsko bachťales u sas len pandž čhave. Te namule, ta odoj dživen dži adaďives. U mek vareso: te varekana abo vakerkhaj arakhľanas phuredera džuvľa bare jakhenca, džanen, hoj oda hiňi e drabaňi Jakhvali u duraren pes latar, kaj tumen te na pokerel.

Autor textu a prekladu: Igor Dužďa

Laureáti desiateho ročníka Roma Spirit sú už známi

Bratislava, 26. november (TASR/RNE) – Ocenenie Roma Spirit 2018 udelili siedmim laureátom. Bronzovú sošku ako prejav vďaky za dlhoročné úsilie si prevzali 25. novembra počas slávnostného galavečera. Z rekordných 313 nominácií do finále postúpilo 21, o ich výbere rozhodla medzinárodná odborná komisia. Informoval o tom tlačový odbor Ministerstva vnútra SR.

„Veľmi sa teším, že Roma Spirit je úspešný aj po dekáde. Svedčí o tom nielen rekordný počet nominácií, ale naozaj vysoká kvalita finalistov. Opäť sme ukázali, že práca s rómskymi komunitami môže byť úspešná, a že pozitívne spolunažívanie v krajine je možné,“ reagoval Ábel Ravasz, splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity.

Laureátmi ocenenia sa stali mimovládna organizácia Centrum Koburgovo v Trnave, obec Pašková, spoločnosť Kovotvar v Kútoch, Stanislava Harkotová z Bratislavy za médiá, Emília Rigová z Trnavy za kultúru a v kategórii Osobnosť si cenu prevzal František Sajko z Filakova.

Osobitné postavenie spomedzi siedmich kategórií Roma Spirit má Čin roka. Laureáta v tejto kategórii

vybrala Porota Čin roka. Ocenenie In memoriam udelili za odvahu počas okupácie ČSSR v roku 1968 Bartolomejovi Horváthovi z Ličartoviec.

V programe počas slávnostného udeľovania vystúpili študenti Súkromného hudobného a dramatického konzervatória z Rimavskej Soboty a Súkromnej spojenej školy z Kežmarku. O zábavu sa počas galavečera postarali Lomnické chýve. Organizátorom Roma Spirit je Asociácia pre kultúru, vzdelávanie a komunikáciu. Záznam z udeľovania cien odvysielala Dvojka pri príležitosti Medzinárodného dňa ľudských práv 8. decembra 2018.

Vyhlasovateľmi Roma Spirit 2018 sú Asociácia pre kultúru, vzdelávanie a komunikáciu (ACEC), Rozhlas a televízia Slovenska a Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Záštitu nad podujatím prevzal prezident Slovenskej republiky Andrej Kiska. Oceňovanie má upriamiť pozornosť verejnosti na príklady pozitívnej praxe v zlepšovaní života a postavenia Rómov a spolužitia Rómov a Nerómov na Slovensku.

Roma Spirit 2018 – Finálové nominácie

KATEGÓRIA MIMOVLÁDNA ORGANIZÁCIA

Združenie PRE LEPŠÍ ŽIVOT, Rankovce

Nominácia za komplexný prístup k trvalo udržateľnému bývaniu, za budovanie sociálneho kapitálu a rozvoj aktívneho komunitného života Rómov v obci Rankovce a jej okolí.

Partneri pre sociálny rozvoj a pomoc, Prešov

Nominácia za intenzívnu prácu s mládežou zo sociálne málo podnetného prostredia pred a po odchode z detských domovov a za ich podporu v samostatnom živote a vedenie.

Centrum Koburgovo, Trnava

Nominácia za realizáciu preventívnych programov a voľnočasových aktivít zameraných na sociálne začleňovanie detí ohrozených sociálnym vylúčením v Trnave a v okolí.

KATEGÓRIA MÉDIÁ

Stanislava Harkotová, Bratislava

Nominácia za dlhodobú reportážsku prácu, vyvážené pokrývanie rómskej témy a systematické upriamovanie pozornosti na sociálne, environmentálne a globálne témy.

Dive Buki, o. z., Košice

Nominácia za vydanie publikácie „Kreatívny manuál pre súčasné rómske umenie“, ktorá mapuje a zviditeľňuje činnosť a tvorbu súčasnej rómskej umeleckej scény.

Katarína Farkašová, Bratislava

Nominácia za filmový dokument „Švédí z osady“, ktorý osobitým spôsobom rozpráva o osude, identite a vyrovnávaní sa s minulosťou troch adoptovaných rómskych chlapcov.

KATEGÓRIA OBEC A MESTO

Čirč

Nominácia za inovatívny prístup k vylepšeniu situácie miestnej rómskej komunity, vysporiadanie pozemkov a hľadanie nových ciest k integrácii.

Pašková

Nominácia za revitalizáciu komunity s rómskou majoritou, ktorá si sama pomáha pri údržbe a skrášľovaní verejných priestranstiev.

Lehnice

Nominácia za príkladné spolužitie troch národností – slovenskej, rómskej a maďarskej, kontinuálny rozvoj infraštruktúry a realizáciu aktivít v oblasti kultúry.

KATEGÓRIA SPOLOČNOSŤ A ZAMESTNÁVATEĽ

TESCO STORES SR, a. s., Bratislava

Nominácia za inkluzívnu zamestnaneckú politiku, ktorá vytvára priestor pre podporu, mentoring a zamestnanie aj znevýhodnených uchádzačov na trhu práce.

PASELL SLOVAKIA s. r. o., Poprad

Nominácia za dlhodobé zamestnávanie Rómov, individuálnu pomoc a nediskrimináciu, ktoré majú široký dopad na celú komunitu v Poprade a okolí.

Kovotvar, Kúty

Nominácia za rovnocenný prístup v zamestnávaní bez predsudkov a za príkladné poskytnutie šance uplatniť sa na trhu práce pre znevýhodnených uchádzačov.

KATEGÓRIA OSOBNOSŤ

František Sajko, Filakovo

Nominácia za mentorskú činnosť, voľnočasové aktivity a dosiahnutie výnimočných športových výsledkov v silovom trojboji s rómskym športovým klubom.

Richard Koky, Svit

Nominácia za dlhodobú náročnú prácu v teréne a vplyv na okolie, ktorým prispieva k zlepšeniu zdravia a životných podmienok obyvateľov marginalizovaných komunít.

Gabriela Radičová, Rimavská Sobota

Nominácia za profesionálnu pedagogickú činnosť, úspešnú motiváciu a podporu talentu rómskych žiakov a jej angažovanosť za zlepšenie postavenia Rómov.

KATEGÓRIA KULTÚRA

Ricco a Klaudia, Bratislava

Nominácia za prínos v populárnej hudbe a jej interpretáciu v slovenskom, anglickom, rómskom i maďarskom jazyku.

Emília Rigová, Trnava

Nominácia za autentickú a súčasnú vizuálnu a výtvarnú tvorbu, v ktorej sa venuje prítomnosti a konštrukcii rómskej identity.

Klaudius Kováč, Lučenec

Nominácia za dlhoročnú klavírnú jazzovú interpretačnú a pedagogickú činnosť a prepájanie rómskeho hudobného dedičstva s jazzom.

KATEGÓRIA ČIN ROKA

Adriana Ferencová, Ondavské Matiašovce

Nominácia za vytrvalosť preukázanú pri vybavení studne, ktorá zabezpečuje dostatok zásob pitnej vody pre všetkých obyvateľov žijúcich v osade.

Viera Pompová, Spišská Nová Ves

Nominácia za odhodlanie a statočnosť bojovať na súde za spravodlivosť v prístupe k zamestnaniu v prípade rasovej diskriminácie.

Bartolomej Horváth, Ličartovce

Nominácia In memoriam za prejavenu odvahu počas okupácie ČSSR v roku 1968, kde pri priamom strete s vojskami utrpel zranenia, ktorým podľahol.

♦ Foto: Barbora Haviarová

